

«Норуот күүһэ — көмүөл күүһэ!»

ЭНГИЭЛИ

12+

2019 сыл
От ыйын
11 күнэ
Чэппиэр
№ 27 (10712)

1935 сыл алтынны 5
күнүгэр төрүтэммитэ

Нам улууһун хаһыата

1996, 2005, 2009 сылларга
«Сыл бастыг хаһыата»

БЭҔЭНЭ... БҮГҮН... САРСЫН...

Улуус баһылыгын
мунһабыттан
бэлиэтээһиннэр

Иннэ гынан, Аммаҕа буол-
бут 7-с спортивнай оонньуу-
ларга биһиги улууспут ха-
маандата бэйэтин бөлөҕөр IV
миэстэни ситистэ. Дьингэр, 3
бириистээх миэстэҕэ киирэр,
табылынаҕына, бастыыр да-
ҕаны сорук турбута, ол кэккэ
төрүөттэринэн кыаллыбата.

Чурапчылар кыайахта-
рын кыайдылар, аммалар да
күүскэ туруммуттар, биһиги
хамаандабыт мэнгэлэртэн 6
эрэ очконан хаалбыт.

* * *

От ыйын 4 күнүгэр Арбын
баһаара умуллан, билигин
улууска ойуур баһаара бэли-
этэммэтэ. Ол эрээри, сир аһы-
гар нэһилиэнньэ маассабай-
дык тахсарынан сибээстээн,
ураты баһаарынай режим
оннунан хаалла.

* * *

ТХУ иһитиннэрбитинэн,
уу түһэн эрэринэн сибээс-
тээн, баһыналарга ууну
бастары тохтотуллубут,
уу эбии кэллэбинэ бу үлэ
сөргүтүллүөҕэ. Оттоохунна
былаан 29000 тн-тан 28000 тн.
ылар сорук турар, күн бүгүн
11 га сир оттоммут. Сапсааска
620 тн. кур от баар эбит.

Ньирэй төрөөһүнэ 70 %,
кулун төрөөһүнэ 66 %-на тэг-
нэспит. 377 ынах сизмэлэннэ,
бу 60 %-на тэгнэстэ. ТХМ
граннарыгар 8 бааһынай ха-
һаайыстыба бэлэмнэнэр.

Аммаҕа «Үрүйэ» ТХПК
үлэтин-хамнаһын билсибит-
тэр, манна сыл анараа рас-
саканан верхоянскый саха бору-
одата убаһалары атыылы-
ылар эбит, бу нэдиэлэҕэ ам-
малар биһиги улууспутугар
кэлэн, убаһа атытыгар дуо-
габар түһэрсизэхтээхтэр.

* * *

Нам сэл. Чернышевскый
ул. 98 миэстэлээх детса-
ад тутуута графиктан 10-ан
тахса хонугунан хаалан иһэр.
Манна бэдэрээтчит 20-чэ ки-
һини үлэлэтэр, ол эрэн сар-
сыарда 8ч.30 мүн. хонтуроол
түмүгүнэн объекка биир да
үлэһит суоҕа бэлиэтэммит.
Улуус баһылыга мантан ан-
тах күннэтэ кытаанах хонту-
роолу ирдээтэ.

* * *

От ыйын 12-14 күннэри-
гэр улууспут киинин стади-
онугар уонна КСК-ҕа ИДьМ
спартакиада, «Энгиэли»
пааркаҕа автоледилар кү-
рэхтэрэ, эмиэ ити күннэри-
гэ Хангаласка ыччат ыһыа-
ҕа, Горнайга финансистар
ыһыахтара ытыллыахтара.

Маны сэргэ, тэрилтэлэри-
нэн, аймактарынан ыһыах-
тар, ахсаана биллибэт элбэх
корпоративтар буолуохтара,
бу үлэҕэ-хамнаска охсуулаах
буолбатын курдук хонтуроол-
ланынан наада диэн буолла.

Бэлиэтэннэ
В. КАСЬЯНОВ

КИМ КЫАХТААХ — ОЛ КЫАЙБЫТ!

**Ырыаҕа ылланар, хо-
һоонҕо хоһуллар кэрэ
айылбалаах, майгылаах
бастыга, үлэһит үтүөтэ
дьоннордоох Амма сир-
гэр от ыйын 2-7 күннэри-
гэр Саха сирин норуотта-
рын VII спортивнай оон-
ньууларга олус тэрээһин-
нээхтик, өрө күүрүүлээх-
тик, хатыһылаахтык
буолла.**

Күрэхтэһии бу улууска
былырыын буолуохтааҕа,
Амма эбэ халааннаан элбэх
бөһүөлөк ууга барбытынан,
көһүрүллэн быйыл ытыгы-
лынна. Онон, куһаҕан үчү-
гэйдээх дииллэрини, ам-
малар бу улахан тэрээһин-
гэ 2 сыл устата дьонунук
бэлэмнэммиттэрэ, бэйэлэрэ
бэлиэтииллэринэн, былаан-
наммыт үлэлэри республика
күүстээх көмөтүнэн, бэйэлэрэ
түмсүүлэринэн, турунуула-

рын толорбуттара харахха
тута бырабыллар.

Аммаҕа, Чапчыланҕа,
Бөтүнгэ хас да уулусса бе-
тоннанан, бөһүөлөктэри хол-
буур суолларыгар грабий ку-
туллан, элбэх санга объектар
тутулланнар Амма улууһа
быдан сэргэхсийбит, киз-
гэйбит.

Бу спортивнай оонньуу-
ларга 34 улуустан 39 хамаан-
да кэлэн, барыта 2 тыһыын-
чаттан тахса спортсмен 4
бөлөххө араарыллан, спорт
16 көрүнгэр күөн көрүстүлэр.

Биһиги улууспуттан
172, Чурапчытан 169, Мэнэ
Хангаластан 168, Амнаттан:
Амма 1 - 144, Амма 2 - 27
спортсмен күрэхтэстилэр.
Дьокуускайдар 186 киһини
аҕалбыттар.

Бастакы бөлөх: Алдан,
Ленскэй, Мииринэй, Нерюн-
гри, Ньурба, Дьокуускай куо-
рат, Дьокуускайдаағы ТХГА
уонна РССС (Россия студен-

нарын спортивнай Союһа).

Иккис бөлөх: биһиги
улууспут, Амма — 1, Амма —
2, Үөһээ Бүлүү, Бүлүү, Таат-
та, Уус Алдан, Хангалас, Чу-
рапчы (барыта 14 хамаанда).

Үһүс бөлөх: Булуун, Вер-
хоянскый, Өймөкөөн, Томпо,
Орто Халыма, Уус Майа, Уус
Яна (7 хамаанда).

Төрдүс бөлөх: (9 хамаан-
да): Абый, Аллайыаха, Анаа-
быр, Үөһээ Халыма, Жиган-
скый, Өлөнүөк, Муома, Алла-
раа Халыма, Эбээн Бытантай.

Биллэн турар, республи-
каҕа, республикабыт таһы-
гар, улуустарыгар иннилэрин
биэрбэтэх, үчүгэйдик биллэр,
элбэх ситиһиилэрдээх, үрдүк
көрдөрүүлэрдээх спортсмен-
нар күрэхтэһиилэрэ буолан,
бу оонньуулар күөн көрсү-
һүүлэрэ олус тэтимнээхтик,
тыһаанынаахтык, элбэх
«ыалдыааччылардаах» бу-
луталаатылар.

Оттоохун — 2019

Самаан сайыммыт баста-
кы ыйа түмүктэнэн, үрүгү ту-
нах ыһыахтартан күүс-сэниэ
эбинэн баран, сүөһүбүт-
сылгыбыт кыстыгын бы-
һаарар кэм — от үлэтэ тийэн
кэллэ.

Быйыл от үүнүүтүгэр ар-
дах түспэтэҕэ, халаан уу-
та тахсыбата уустуктары
үөскэтиэн сөп курдук.
Ол эрээри, сорох сирдэри-
нэн хойуутук, үрдүктүк
үүммүтүн бэлиэтииллэр.
Атын да улуустарга манньк
балаһыаннаахтар эбит.

Холобур, ыаллыы сытар
Уус Алданга Ньукуолун
ардаһын кэнниттэн сир-дойду
көбөрөн, от өрө анһан испит.
Ол билигин тохтоон хаал-
быт, от төрдө хойуу курдук
эрээри, кылгас уонна хата-
ары гыммыт. Маны таһы-
нан, ходуһаҕа аһыга орто
көрдөрүүттэн үрдүгүн бэлиэ-
тээбиттэр.

Улуус үрдүнэн 29 515 т
(былырыынҕы былаан 30 406
т этэ) оту оттоохтаахпыт. Бы-
йыл оту атын сиртэн атыыла-
һан таһыыга үп көрүллүбөтүн
бэлиэтииллэр, онон эмис эти,

ДЬЭ, АНЫ ОККО ТУРУНУОҔУН!

өлгөм үүтү ыларга улууспут
иһиттэн оту дэлэчи бэлэм-
ниэхпитин наада.

От ыйын 8 күнүгэр улуус
үрдүнэн — барыта 19 трактор,
19 звено (4 — механизирован-
най, 14 — механизированнай
ангардаах, 1 — илиинэн), уоп-
сайа 32 киһи ходуһаҕа оттуу
сылдыаллар. Барыта 38 гек-
тар иэннээх сир охсуллубут.
Хатырыкка, 1-кы, 2-с Хомус-

таахха, Бөтүнгэ, Ленскэйгэ,
Партизанҕа, Хамаҕаттаҕа
бааһынай хаһаайыстыбалар,
биридилээн дьон оттоон саҕа-
лаабыттар.

От ситэ сиппэт буолан,
Бөтүрүөп таңаратын уонна
«абаһы мунһаһын» кэннит-
тэн киирэр үгэс олохсуйбут.
Онон от ыйын 13 кэнниттэн
ходуһаҕа отчут үксүөҕэ.

С. АРГУНОВ

16 КӨРҮНГЭ УОПСАЙ ТҮМҮК

I бөлөххө:

1. Дьокуускай - 30
2. Ньурба - 119
3. Нерюнгри - 153
4. Мииринэй - 236
5. РССС - 301
6. Алдан - 334
7. ДьГТХА - 340
8. Ленскэй - 392

II бөлөххө:

1. Чурапчы - 52
2. Амма-1 - 61
3. Мэнэ Хангалас - 63
4. Нам - 69
5. Хангалас - 101,5
6. Уус-Алдан - 105
7. Бүлүү - 106
8. Сунтаар - 110
9. Таатта - 112
10. Үөһээ Бүлүү - 128
11. Горнай - 165
12. Өлүөхүмэ - 226
13. Амма-2 - 299
14. Жатай - 508

III бөлөххө:

1. Дьаангы - 141
2. Кэбэйи 145
3. Томпо - 147
4. Өймөкөөн - 220
5. Уус Майа - 244
6. Орто Халыма - 254
7. Булуун - 385
8. Усуяаана - 397

IV бөлөххө:

1. Өлөөн - 151
2. Анаабыр - 192
3. Муома - 215
4. Эдьигээн - 235
5. Аллайыаха - 376
6. Үөһээ Халыма - 388
7. Аллараа Халыма - 410
8. Эбээн Бытантай - 420

Түмүгү сиһилии ырытан
көрөр буоллахха, оҕунан, бу-
улдьанан ытыгыга, спортив-
на, аэробикаҕа, остуол тенни-
һигэр мөлөөн биэрбэтэхпит
буоллар, биһиги улууспут ха-
маандата иккис, эбэтэр үһүс
миэстэни ыларга хаалла.

И. ИВАНОВ

СУРУТУУ - 2019

Сыл иккис анарыгар
сурутууга хойутаатын?
Почтаҕа кэлэр ыйтан
эрэ суруталлар эбит?

Маны көннөрөр олус
судургу, барыстаах:
1. Редакция кэлэн
«до востребования»,
ол эбэтэр бэйэн
кэлэн ыларды
суруттараҕын.
2. Сыаната чэпчэки,
биир нүөмөр 15 солк.,
кэлэр нэдиэлэттэн
хаһыаккын ылаҕын.
3. Ыксаабакка кэлэн
ылаҕын, хаамарың
тус доруобуйаҕар
олус туһалаах!

«Энгиэли» ха-
һыакка 2019 сыл
иккис анарыгар
«до востребования»
сурутуу сыаната:
6 ыйга — 360 солк.,
3 ыйга — 180 солк.,
1 ыйга — 60 солк.

Үчүгэйи үтүктүүххэ, үөдүтүүххэ

Бэс ыйын 3 күнүттэн телевидение Россия регионнарыгар 20 эбэһэтилинэй федеральной биэриилэрэ цифровой көрүнгүнэн биэриигэ көспүттэрин бары билэ-көрө сылдыабыт. Мантан ыла биэрилээри цифровой приставкалары булан туһаннахпытына эрэ көрөр буоллубут. Приставкалар атыыга дэлэйдэр эрээри, кыра пенсиялаах, кыаммат арага хармааныгар балай да «таһаҕас буолар» сыналаахтар, холботууга уустуктардаах.

Соторутааҕыта республикабыт социальной харалтаҕа, үлэлээх-дьарыктаах буолууга министриистибэтэ аҕам саастаахтары, ветераннары уонна элбэх оҕолоох дьэ кэргэттэри өйүүр сыаллаах «Холбон!» дьэн аһымал акциятын биллэрбитэ. Улууспут тэрилтэлэрин салайааччылары бу бачымы өйүүллэрин биллэрэн, көмө онорон эрэллэр.

Биһиги улууспутугар бу акцияны Феврония Ивановна Охлопкова (Нам улуунун социальной харалтатын управлениетын салайааччыта) саҕалаабыта. Кини үлэ ветераныгар Анна Иннокентьевна Ефимоваҕа цифровой приставканы атыылаһан илдьэн туруорбута.

Салгыы бу эстафетаны Феврония Ивановна улуус баһылыгын социальной боппуостарга солбуйааччытыгар Петр Васильевич Абрамова туттарбыта. Кини соботох олорор биһиги Ытык кырдыаҕаспытыгар, үлэ ветераныгар Александра Саввичнаҕа цифровой телевидение приставканы атыылаһан холбообута уонна ыгырыны НЦРБ салайааччытыгар Иван Иванович Замятинга ыыппыта.

Иван Иванович ыгырыны өйөөн доруобуйа харыстабылын ветераныгар Екатерина Афанасьевна Пестряковаҕа приставканы илдьэн туруорбута. Салгыы бу өйүүр сыаллаах «Холбон!» акцияны улуус үөрэтириитин

АМАРАХ САНААЛААХ САЛАЙААЧЧЫЛАРБЫТ

управлениетын салайааччытыгар Екатерина Афанасьевна Ядреева уонна социальной-экономической өйүүр фонда салайааччытыгар Андрей Виссарионович Бочкаревка атаарбыта.

Соторутааҕыта Екатерина Владимировна Ядреева Ленскэй нэһилиэк биир Ытык кырдыаҕаһыгар, үлэ ветераныгар Людмила Павловна Черноградская цифровый приставканы илдьэн бэлэхтээбитэ уонна эстафетаны ватсап нөҕүө Нам улуунун пенсионной фондатын салайааччытыгар Евгений Михайлович Бурцевка уонна Нам 1 N-дээх орто оскуолатын директорууга Екатерина Петровна Габышеваҕа ыыппыта.

Онон ыгырыны ылынан, үтүө бачымы салҕаан Евгений Михайлович бэс ыйын 26 күнүгэр улуус ветераннарын Сэбиэтин президиумун бэрэссэдэтэлэ Софья Кобякованы уонна бэрэссэдэтэл солбуйааччыта Иннокентий Иванову кытта үлэ, тыыл ветерана Рафаида Касановна Чумаевскайаҕа тийэн бэлэҕин туттарда уонна бэ-

йэтэ телевизорга холбоон, каналларын булан, туруоран биэрдэ. Ытык кырдыаҕаспыт манньк бэлэҕи тутуом дьэн санаабакка сылдыар киһи олус соһуйда, үөрдэ, махтанна.

Бу күн Фаина Александровна (норуот кинини итинни ыгырар) төрөөбүт күнэ, 88 сааһын туолбута. Онон бэлэхпит суолтата өссө үрдээтэ, төрөөбүт күнүнэн бэлэх курдук буолла. Биһиги тийэрбитигэр остуолга турар вазаҕа ийэлэрин, эбэлэрин Аанһал күнүнэн оҕолоро, сиэннэрэ эвэрдэлээн бэлэхтээбит тыыннах сибэккилэрин дьөрбөтө турара.

Төрөөбүт күннэх кырдыаҕаспыт биһигини остуолугар ыгыран сылаас чэинэн күндүлээтэ, эвэрдэлэритигэр, бэлэххэ үөрбүтүн биллэрэн «Оренбургский пуховый платок», «Подмосковные вечера» дьэн ырыалары билигин да күүстээх, ыраас куолаһынан ис сүрэхтээтэн ийэн-куойан туран олус истинник, иэйилээхтик ыллаата, алҕаата.

И. ИВАНОВ

Хайдах олордугут, ыаллар?

БАЙБАЛ БОППУОК ХОТУУРА ТЫАҤААТА

Быйыл З.П. Саввин аатынан Үөдэй орто оскуолатын 8 үөрэнээччи биер кэлим эксээмэни ситиһилээхтик туттаран, ситии-хотуу аттестатын ылылар. Икки оҕо туйгун, биер оҕо бастыһнар кэккэлэригэр кириһэнэр, Марита Иванова, Герман Зыков кыһыл көмүһүнэн, Евдокия Елисеева үрүг көмүһүнэн орто оскуоланы түмүктээтилэр. Төрөппүттэр уон биер сыл устата үөрөспүт, уһуйбут учууталларга, Үөдэй оскуолатын педагогической коллективыгар махтаналлар. «Төрөппүт-үөрэнээччи-учуутал» биер ситим үлэлэрин түмүгэ көһүннэ, билигин оҕолорго эрэл улахан.

Олонхо ыһыаҕар нэһиликтэн оҕолуун-уруулуун 100-кэ киһи ыһыах аһыллыгыгар кыттыны ылылар. Нам оҕоньор сыанатыгар Үөдэй дириг баай историктан Убаалаах баай уһун сээллээх «Таһара субана» атыыра биер сүрүн көстүүнэн буолла. Петр Егорович Федотов тойон оһуохайга Нам оһуохайын матыыбын ыһыах аһыллыгыгар биер бастакынан таһааран, дьон-норуот үрдүк сыанабылын ыла. Олонхоһуттар аллеяларыгар олонхоһут Кычкин Г.С.-Хабыанна буюна турда. Уус Майа уонна Өлүөхүмэ улуустарыттан делегация састаабын нэһиликтэннэр үрдүк таһымга көрүстэ. «Сарыал» сынһалан киин республикатааҕы «Дэгэрэн» ырыа күрээтин тэрээһиннээхтик ыыттылар.

Нэһиликтэ сыллата ытыллар волонтердар биригээдэлэрэ дьарыктаах буолуу киин нөҕүө нэһилиэк дьаһалтатын кытта дуоһабардаһан, бэс ыйыгар уон биер оҕо нэһилиэги ырааһырдыга, ыччат специалиһа Петрова Н.К. салайааччылаах үлэлээтилэр. От ыйыгар орто оскуолаҕа «Агенты-01» баһаарынай хайысхалаах оҕо сынһалан лааһыра аһыллар, маны таһынан, хайыһар спордугар сайынгы дьарыктар саҕаланаллар.

«Ымыах» бааһынай хаһаайыстыба (салайааччы М.А. Ядреева) тыа хаһаайыстыбатын бэтэрээн үлэһиттэрин ыгыран, тэриллиттэрэ 10 сылларын үрдүк таһымга бэлиэтээтилэр, үлэһиттэрин чиэстээтилэр.

Окко кириигэ бааһынай, чааһынай хаһаайыстыбаларга бэлэмнэни үлэлэлэр ытыллаллар. Быйыл кураан дьыл буолан, от үүнүүтэ мөлтөх дьэн отчуттар сабаҕалылар. Бастакы хотуур тыаһын тыа хаһаайыстыбатын бэтэрээн Попов Павел Васильевич лынгынатта, отчуттарга суолу бастакынан арыйда.

Е.А. ЭВЕРСТОВА, Үөдэй

Кырдыаҕастан — алгыһын...

АЛГЫСПЫТ ТИИНИЭХТИН

Быйылгы, санаатах аайы тиксибэт, өрөспүүбүлүкэтээри Олонхоһут ыһыаҕа киэн программалаах, үрдүк тэрээһиннээхтик, сылдыбыт эрэ бары астынан, дуоһуйан, өйгө-санааҕа хатанар, сүрэх аайы иэйэ кириэр гына, олус сэргэхтик ытыллан этэнгэ ааста. Онон олохтоохтор киэн тутта, үөрэ олоробут. Киин хаһааттарга ситиһили сырдаттылар.

Бу буолан ааспыт ыһыахпыт биер хонук иннинэ Норуот маастардарын үчүгэйкээн балаһаныгар улууспут аҕа баһылыга саастаах дьонноругар анаан ыгырыны сурук туттаратан, дэлэй астаах остуол тардан, хаһан да тэриллиттэһэх сонун тэрээһингэ сылдьан, сүүһүнэн киһи мустаммыт сүрдээһин үөрдүбүт даһаны, долгуйдубут даһаны. Баар дьон бары күөдһаа ааспыт ахтыһан, ыһыахпыт ситиһии сизтиилээх, өрөгөй талаан үктэллээх, ырыа-тойук аргыстаах аастын дьэн алгыс ананна, баҕа санаа этилиннэ. Биһиги, саастаах дьон, үгүс салайааччыны көрөн-истэн кэллэхпит. Ол тухары биердэ да ити курдук күндүлэнэн-мааныланан ыгырылла илик этибит.

Онон үөрүүбүт, махталбыт улахана улууспут аҕа баһылыгар Ю.И. Слепцова уонна ас бэлэмнэһитигэр, остуол тардытыгар сүүрбүт-көспүт кыргыттарга анаһар.

Мин манньк этиилээхпин

КИМ, ТУОХ ДИИР?

Урут, Сэбиэскэй кэм саһана, сопхуостар баалларына сүөһү, сылгы үгүс, эт, үүт дэлэй этэ. Билигин сүөһүнэн дьарыгырааччы аһыйаан иһэр. Ыччаттарбыт киин сирдэринэн сылдыаллар, үлэһит илии тийбэккэ сүөһүбүт ахсаана аһыйаан иһэр дииллэр. Ол түмүгэр оҕолуун, улаханнарын сэттэ дойдуну унуордаан кэлбит, кэлин онтукпут туохха тиердэрэ биллибэт, буолар-буолбат аһынан аһаан олоробут.

Төһө даһаны аныгы үйэҕэ олодорбут, урукку кэми эргитэн, бу от кэмигэр маассабай субуотуньуктары тэрийэр киһи, от бөҕө оттоһуо этэ. Бу күөх сайынна айылҕалыын алтыһан, хоһуна мөүттөөх салгыһынан тыһынан, үөрэ-көтө көхтөөхтүк үлэлиир киһи, сүөһүнү дэлэй отунан аһатан кыстатар буоллар, сүөһү барахсан ону аа-дьуо толуйуо этэ. Ол үгүөтэ, туһата бэйэбитигэр эрэ буоллаҕа.

Биһиги төһө даһаны сааһырдарбыт билигин да бугул түгэһин харбыыр кыахтаах эмээхситтэрибит «тохтоо бээ». Бу суруйуубун үрдүкү салалталарбыт алуоска түбэһэ эмиэ аахтаһарына, туох дии санаахтара буолла дьэн — тийэ биер санаа.

З.И. ЕГОРОВА

ПЕТР ПОПОВ «ЭЛЕКТРА» СУПЕР-БИРИИҤИНИН СҮҮЙДЭ

Биллэрин курдук, «Электра» маһаһын сылын аайы сүүйүүлээх лотереяны ыгытар үтүө үгэһи олохтообута. Быйыл бэс ыйын 28 күнүгэр Н.К. Андреева, 3 «Электра» маһаһын сэбиэдистэйэ, Н.И. Алексеева уонна Е.А. Феоктистова, атыыла-

һааччылар, састааптаах комиссия бириистэри оонньотто.

Ол түмүгүнэн, 2 «VITEK» өтүүктэри Нь. Максимова, Н. Васильева, 3 «DELTA» блендердэри Т. Федотова, С. Бочкарев, Л. Ильина, 3 «WILLMARK» поттерда-

ры А. Старостин, А. Третьякова, Р. Константинова, 3 «WILLMARK» мультиваркалары М. Шапошникова, У. Колесова, М. Черноградская, 3 «DELTA» жарочнай ыскааптары Е. Лукина, А. Аверьянова, М. Гуляева сүүйдүлэр.

Оттон 10 тэриллээх (микроволновой оһох, миксер, мясорубка, самовар, сэндвич-гриль, мультиварка, блинница, тостер, кофеварка, быһаҕы сытылыһыр) «Набор кухонной техники» супер-бириис Петр Поповка тигистэ.

Петр Олонхо ыһыаҕар 18-35 дьэри саастаах олонхону толорооччулар күрэхтэрин кыайылааһа буолбута, билигин «Түбэ нэһилиэгэ» МТ баһылыгын солбуйааччытынан үлэлиир.

Кинини уонна лотерея бары кыайылаахтарын дьоллоох түгэн тосхойбутунан истинник эвэрдэлиһин!

Бэйэ информ.

**Оҕо сайынны
сынньалаҥа**

Үгэс курдук оскуола оҕолоругар сайынны кэмнэ араас лаабырдар үлэлиллэр. Ол курдук Хамаҕаттаҕа «Лингва» лаабыр 23-с сезонун бэс ыйын 17 күнүгэр арыһан, үлэтин ый бүтэниг күнүгэр түмүктээтэ.

50 оҕолоох лаабыры уопуттаах учуутал, директору итэр үлэҕэ солбуйааччы Ю.Ю. Парникова салаһан улуус оҕолоругар анаан үлэлэттэ. Иитэччилэринэн Хамаҕатта орто оскуолатыттан английскай тыл учуутала Д.Д. Местников, Намнааҕы гимназияттан педагог-организатор А.Д. Жирков үлэлэтиллэр.

Лаабыр оҕолору математическай-техническай хайысхаҕа сыһыаран, үлэтин онно туһаайда. Учууталларынан А.К. Матвеев, С.И. Москвитина математикаҕа уонна быйыл лицейи кыһыл көмүс мэтээлинэн бүтэрбит, араас улахан куюнурустарга ситиһилээх Ион Григорьев робототехникаҕа дьарыктаатылар.

Мань таһынан, 5 күн устата Францияттан учуонайдар кэлэн, оҕолору кытта анал бырайыагынан үлэлэтиллэр. Ол курдук, Экс Марсель университет чинчийэр командата араас айылҕа иэдээнэрин сиһилии үөрэтэр эбит, ол иһигэр Арктика нэһилиэнньэлээх пууннарыгар туох куттал баарын.

«Лингва» лаабырга үтүөлээх профессор Жан-Луи Балэ, инженер-географ Анн Трико уонна студенттар Маркизар Жан-Жак, Жозеф Багур картографияҕа мастары-

«ЛИНГВАҒА» ФРАНЦИЯ УЧУОНАЙДАРА

скай үлэлэттилэр, оҕолору Хамаҕаттаҕа халаан содулун, киһи олоҕор туох кутталлааһын толкуйдаттылар, хайдах сэрэнэргэ үөрэттилэр. Кылгастык учуонайдар санааларын билсиэбин:

АНН ТРИКО: Биһиги араас наукалар(география, геоморфология, космическай анализ) холбоһон чинчийи ытытабыт. Айылҕаҕа буолар баһаардар, халаан уута почва, сир-дойду уларыытыгар охсуулаахтар, дьон олоҕор олус кутталлаахтар. Оҕолорго ону өйдөтө сатаатыбыт, бэйэлэригэр карта уруһуйдаттыбыт, Өлчүнэ өрүс туһунан санааларын иһиттибит.

2010 с. улахан уу кэлбитин биллибит. Оҕолору кытта үлэ түмүгэр 3 улахан проблема баарын быһаарыстыбыт: халаан уута, ойуур

баһаардара уонна бөх, айылҕаны киртити. Бу проблемалары билсээри Үөдэй, Партизан нэһиликтэригэр сырыттыбыт, Хамаҕатта биэрэгиттэн боруоба ылыбыт. Үөдэйгэ дамба туппунтарын көрдүбүт, баһылык кэпсээнин иһиттибит, көмүскэнэр дьаһаллары ылбыттарын биһирээтибит.

ЖАН-ЛУИ БАЛЭ: Экс Марсель университет улахан чинчийэр лабораториялаах, онно элбэх учуонай үлэлиир. Биһиги спутниковой антенна, хаартыскалар нөҥүө картография оҕорон чинчийэбит. Катастрофалары чөрөтөбүт, ону оҕолорго тиэрдэн, биллэрин кэнэтэбит. Манньк проблемалар баалларын, киһи-аймах онтон хайдах сэрэниэхтээбин быһаарыбыт.

Бу үлэбит түмүгүнэн, эһиһ сана чөрөх дьылыгар 15 оҕону Францияҕа ыгы-

раммыт салгы дьарыктаннахпыт. Биһиги үлэбитигэр химия учуутала С.М. Васильева, француз тылын учууталлара Е.И. Аммосова, О.Д. Новгородова, В.Е. Лукина көмөлөстүлэр.

МАРКИЗАР ЖАН-ЖАК: Оҕолор интэриэстэрэ улахан, көхтөөхтөр. Картографияҕа быһаар-

саллар, соруудахтары сөбүлээн толороллор. Дьон сэрэгэ аламаҕай. Мин Россияҕа аан бастаан сырыттым. Айылҕа олус кэрэ, баай эбит, арай кумаардартан салынным. Сахаҕа минни сөбүлэстим, повардарга А.Г. Бобровскаяҕа, Л.В. Охлопковаҕа махталбытын тиэрдэбит.

Чинчийэр үлэбит таһынан олохтоох омук үгэстэрин, культураларын биллибит. Намнааҕы педагог-колледжка, Олонхо дьэтигэр быыстапкалары, паарка оҕоһуктарын сөбө көрдүбүт. Танхайа турбаҕа сынньанныбыт.

Ити курдук, Франция учуонайдара кылгас кэмнэ да буоллар саха оҕолоругар улахан проблемалары быһаарсан бардылар. Мань сэрэгэ, быйыл улууспутугар Олонхо ыһыаҕа буоларынан сибээстэн үгүс оҕону лаабырынан хаптылар.

Саха-француз лицей интернатыгар 50 оҕону олордон, ыһыах сиэрин-туомун тэрийиһигэ кытыннардылар. Манна Намтан «Ручеек» (сал. Н. Москвитина) уонна Партизантан «Сандаара» (сал. А. Дьячковская) үнүү бөлөҕүн оҕолоро бэс ыйын 8-22 күнүгэр олордугар.

Лаабырга иитэччилэринэн лицей учууталлара Е.П. Лыткина, Е.М. Порогова, начальнигынан А.А. Аммосова оҕолору көрөн-истэн үлэлэтиллэр. Үнүүһүт оҕолор кун аайы күүстээхтик бэлэмнэнэн, церемонияҕа кыттан, олохторугар биир умнуллубат түгэни хаалларан үөрэнкөтөн тарҕастылар.

М.Г. ВИНУКОВА,
Хамаҕатта

Быйыл Туймаада ыһыаҕар 5-с төгүлүн «Кымыс – Айыы аһа» дьаарбанка күрэх ытылыһына. Манна республика 10 бөдөн ТХПК уонна бааһынай хаһаайыстыбалар кыттыһыны ыллылар. Түмүккэ 1 миэстэни «Тоҕус» ТПК (Бүлүү улууһа), иккис миэстэни Амматтан «Амма» ТХПК, үһүс миэстэни Хаҥаластан «Бөртө» ТХПК ситистилэр. Манньк күрэх 2014 с. эмиэ Туймаада ыһыаҕар саҕаламмыта. Онно маассабай кымыһы амсайыыга 11136 киһи кыттыһыны ылан, Гиннес рекорда олохтоомута.

«Тоҕус» ТПК технолог-бэрэссэдээтэлэ Виктория Сыромятникова кэпсир:

«Биһиги Тыһымты бөһүөлэктитигэр кымыһы оҕоруунан 1981 с. дьарыктанабыт. Манньк күрэххэ 4-с сылын кыттыһыны ылбыт, 2016 с. бастаабыһыт. Бу сырыыга жюри эрэ буолбакка, биһиги кымыһытыгар күрэхтэри көрөөччүлэр куюластаттылар.

Кымыһы оҕорууга улахан кистэлэн суох. Бу утаҕы кылаабынай хонтуруоллааччыларынан бэйэбит оҕолорбут буолаллар, «Кока кола» оннугар дьиктээх кымыһы иһэллэрэ доруобуйаҕа быдан туһалааҕа биллэр. Кымыһы оҕоруу сезоннай үлэ буоларынан биһиги чөчөгөйү, ынах арыһытын, идэҕэйи, суораты оҕоробут».

Иккис миэстэни ситиспит «Амма» ТХПК 12 сул үлэлиир, бэйэтин бородууксуйатын Дьокуюскайга эрэ буолбакка, Нерюнгри оройуонугар тийэ баттарар. «Амма» ТХПК бэрэссэдээтэлэ Айысен Чер-

КЫМЫС АРЫГЫНЫ КЫАЙЫА ДУО?

ноградскай:

«Үчүгэй кымыһы оҕоруу кистэлэнинэн ураты мэччирэн буолар, ханна баара кистэлэнгэ сылдьар мэччирэнтэн биз үтэ олус миннигэс буолар. Кымыһы оҕоруу таһынан биһиги ТПК-быт сыры оҕорор, ааспыт сылга 8 тн. сыр оҕорон атыыга таһаардыбыт, быйыл мань 2 бүк улаатыннара соруктаахпыт».

От ыйын 2 күнүгэр Россия президентэ В.В. Путин ас бородуукталарыгар регионнааҕы брендэлэри өйүүргэ этии киллэрбитэ. РФ тыатын хаһаайыстыбатын министри Дмитрий Патрушев алтынны 1 күнүгэр диэри бу боппуруска дакылаат бэлэмниэхтээх. Путин бэлиэтээбитинэн, ырыынакка ас-үөл сүрүн маассатын бөдөн производителлэр батараллар. Дьингэр, дьоҕус, орто фермерскэй хаһаайыстыбалары умнар сатамат диэн ыйбыт.

«Туймаада» ФАПК генеральной дириэктэрэ Петр Ефремов:

«Государство баһылыгы сорууда олус наадалаах, биһигэхэ ситиһилээх уонна кэскиллээх регионнааҕы брендэнэн саха кымыһа буолуохтаах дии саныбын. Бу утах аҥардас биһигэхэ эрэ буолбакка, аан дойду атын

дойдуларыгар кизгник тарбаммыт ас көрүгүнэн буолар».

Киһи соһуйара уонна дьиксинэрэ диэн биһиги салалтабыт баччаанга диэри саха кымыһын национальнай бренд онорорго өйө-санаата тийбэтэҕэ буолар. Өскөтүн В. Путин манна «көнүл» биэрбэтэҕэ буоллар өссө хас сул толкуйданыа эбитэ буолла? Ол оннугар арыгы араас көрүгүн, «Кэскил» бальзамтан саҕалаан водка 10-тан тахса араас сиздэрэй аат-

таах көрүгүнэрин Москваҕа тийэ кизгник атыылаан муннамыттара. Биир уопутунан арыгыны бобуу-хаайы, уодугунааһын ытыллар курдук, нөҥүө өттүнэн сахалыы ааттаах арыгы маҕаһынарга дэлэй тардыллар.

Манна даҕатан эттэххэ, кымыс доруобуйаҕа да, үлэҕэ-хамнаска да туһатын туһунан өссө 1927 с. муус устар 24 күнүгэр «Автономная Якутия» хаһыакка Максим Аммосов «Назад к кумысу!» диэн дьобуус ыстаҕыйатыгар бэлиэтээн турар. Максим Кирович ыраахтааҕы водкага тэнийиэбиттэн, кымыс кэлин кэмнэ туһанылыбат буолла диэн сонньуйан ыйбыт этэ.

Манньк балаһыаньаны көнөрөргө кини чопчу суоллары ааттаабыта:

«В нашем распоряжении имеются такие средства для успешного внедрения употребления кумыса, как народные праздники (ыһыах), сопровождающиеся обильным употреблением кумыса.

Помимо этого нам надо разработать ряд мер для поощрения кумыспроизводства. Например – освобождение дойных кобылиц от с/х налога, премии за массовое производство кумыса (через общество «Ыраас олох»)

и проч.

Нашим медработникам сверху донизу следует поставить дело распространения производства и употребления кумыса, ведя энергичную агитацию за кумыс.

Инстинкт самоохранения при соответствующем толчке со стороны, подскажет самому населению необходимость большего употребления молочной-кислой пищи и в первую очередь дьобуус кумыса и поэтому надо рассчитывать на безусловный успех кумысного дела.

Наряду с отделением хотонов, прививка кумысопитания явится лучшим боевым девизом для работы общества друзей нового быта «Ыраас олох».

Существенную роль сыграют и наши школы. Надо внушить детям с раннего возраста пользу употребления кумыса и в школе при создании кружка – друзей нового быта – следует обратить внимание на эти задачи.

Мы призываем всех борцов за новый быт стать также борцами за кумысопитание. Необходимо по всей Якутии громко и во всеулышание бросить призыв – за внедрение среди населения кумысопитания!»

90-ан тахса сул буолан баран, чабылхай Максим бу кэскиллээх этиитин ылынан, арыгылааһыны утары уонна доруобуйабытын бөһөргөтүүгэ дьэ турунан эрдэпит. Сүрүнэ – маньы быстах кампания курдук көрбөккө, кэлимин уонна сорууулаахтык олоххо киллэрдэбит ханнык.

**Бэлэмнээтэ
В. КАСЬЯНОВ**

1991-92 сылтан дойдубут рынок ситимигэр көспүтүнэн барбыта. Рынок диэннэрэ хайдаһын бары билэн-көрөн, олорон кэллибит уонна олоруохпут да турдаҕа. Дьининэн, доруобай уонна эдэр, өйдөөх, үлэһит, сүрэхтээх өттө, бэйэлэрин иннин көрүнэр дьонго сөптөөх олоххо кэлэн олоробут дибит да, өй-санаа оҕулуубутин содула бүтүн Россия үрдүнэн демографияҕа оҕуста. Дойду сылаас, өг сирдээх-уоттаах регионнарыгар сүрэхтээх, үлэһит дьон улаханник тутайбаттар, оҕустарбаттар, өссө сайдаллар диэн көрөбүн.

Оттон биһиэхэ, ыарахан климатическай усулуобуйа-лаах, тымныы хотугу кыра-айбытыгар эргичи охсуулаах буолан табыста. Ол курдук, элбэх национальностоох республикабыт үрдүнэн оҕо төрөөһүнэ, нэһилиэнньэ эбиллээтэ уопсай көрдөрүүтэ Россияга ортолор ахсааннарыгар киирэр курдук эрээри аҕыйах ахсааннаах төрүт олохтоох хотугу норуоттарга олох намыһах. Бу норуот инники дьылбатын долгута саарбахтаммат.

Россия президентэ В. В. Путин сылын аайы норуот иннигэр аһаҕас кэпсэтиитигэр, корреспондентнары кытта көрсүһүүлэригэр демографияны тупсарарга этии киллэрэр. Онон бу кэскиллээх дьыала сүрүннэниэҕэ диэн эрэннээҕи баҕарыллар. Биһиги, хоту дойду олохтоох норуоттара бэйэбит историябытын, онтон сиэттэрэн тоҕо аҕыйахпытын үксүбүт билэр, өйдүүр буолуохтаахпыт. «Былыр-былыргаттан инчэҕэй тирбээҕэ быстыбатынан күн бүгүнүгэр диэри олон кэлбит норуоттарыбыт», - диэн кырдыаҕастарыт кэпсэтэллэрин оҕо сылдьан истэр этим. Ол курдук, быдан дьыллартан тымныы-тыйыс кыраайбытын сөбүлээн, олоҕу таптыыр, сайаҕас санаалаах, өйдөөх, үлэһит, бары өттүнэн дьобурдаах, сырдык-үтүө дууһалаах буоламмыт сэнэбили, атаҕастабылы, батталы, өлүүнү-сүтүүнү тулуйан, аһаран, хом санаа оностубакка сырдыкка, олоххо тардыһыбыт олус күүстээх норуот эбиппит. Өбүгэлэрбит эстэр-быстар олоххо олоорохтообуттар.

Тыйыс тымныы уһун кыһыммытын ураһаҕа, туой, саах сыбахтаах, сииктээх, хотону кытары бииргэ силбэспит балааннарга кысты-ыллара, тымныы буолан уоту ытыктыыр, уокка сүгүрүйэр, көрдөһөр, ааттаһар этилэр. Кырдыаҕастар кэпсээннэринэн, былыргы дьахталлар 10-на, 20-тэ төрүүлэрэ үһү, онтон 1-2-3 эрэ оҕо тыһыннаах ордон, киһи хара буолаахты-ыллара, сорох ыаллар отой да оҕото суох хаалаллара. Кыаммат дьадангы ыаллар оҕолорун кытта тулаайах хаалбыт оҕолору иитэн, киһи хара онгороллор. Ол да иһин сап саҕаттан салһанан, эстибэккэ-быстыбакка баччаанна диэри тийиэн кэллэхпит. Бытархан кыһыны мөлтөх, ыарыһах оҕолор кыайан туораабат, өлүү-сүтүү олус элбэх этэ, ким ордубут өлбөт тыһыннаах буолаллара.

* * *

XVI-с үйэ саҕалананытыгар нууччалар Саха сирин булбуттар. Онтон ыла улуу Россияны кытары биир дьылдалаах, эйэни тутуһан

387 сыл кэллибит. 1632 с. хаһаахтар Дьокуускай тутуутун саҕалаабыттар. Сахабыт сиригэр хаатыргаҕа ытыгылар дьону кытта политсыылынайдар кэлэр буолбуттар. Кинилэр ортолоругар эмчиттэр, үтүө-сырдык санаалаах дьон бааллара, баттаммыт кыра-хара норуоту олус аһыммыттар, хара-бын аспыттар, ааҕарга-суруйарга үөрэтэллэр. Үксүн

кургатин тутуохтара, тимири суолу аҕалыахтара. Биллэн турар, мөлүйүнүнэн ахсааннаах дьон, миграннар кэлиэхтэрэ, улахан тутууларга, ыарахан промышленноска үлэлиэхтэрэ. Оччотугар Сахабыт сирэ тутуу, цивилизация өттүнэн күүскэ сайдыаҕа, тупсуоҕа. Көрбөтөхпүтүн көрүөхпүт, истибэтэхпитин истиэхпит, соһуйбатахпыт соһуйуохпут турдаҕа. Аҕыйах ахсааннаах кыра но-

санаалаахтарбар, улуустар уопуттаах суорумньуһут дьонугар, үлэлэрэ өссө тахсылаах, ситиһиилээх буолаарай диэн кыра сүбэбин тиэрдэргэ сананым. Кинилэр патриоттуу ис санааларыттан сулууһа-соҕотох хаалбыт дьоммутун билсипиннэртээн, холбоон, ыал онгортоон, саха ахсаанын эпсипэн, аҕыйаҕа суох ситиһиилээхтэр. Холобура, суорумньуһуттар сибээс нөҕүө билсэн, түмсүүтэринэн, сүбэһэн, биир санаанан былааннаахтык бырайыак онгон кэлиминик уонна ситимнээхтик үлэлииллэригэр ыңырабын. Аан бастаан, эрдэттэн ханнык баҕар кини ис санаатын, уйулҕатын, өйүн-санаатын курдары билэр, быһаарар инниттэн, араас ыйытыктардаах, эрдөнгө уонна дьахталларга сөптөөх тест-анкета бэлэмниэхтэрин наада.

Ол инниттэн, улуустар кииннэрин, нэһиликтэрин суорумньуһуттара олорор сирдэригэр, аттынаағы улуустарыгар 30-тан 45-гэр диэри

чуйан биэрдэхтэринэ барыта табыллыаҕа диэн эрэнэбин. Манньк үлэлээтэхтэринэ чопчу, биир-икки сыл иһигэр республикабыт үрдүнэн элбэх эдэрчи сулууһа дьоммутун киэнник хабыахтара, билсипиннэриэхтэрэ. Ыраах, чугас улуустар мундуктарыттан билсипини, саҕа ыал буолуу, киин сирдэргэ көһүү, олохор сири уларытыы, соҕотох ийэлээх, аҕалаах оҕолорго ийэ-аҕа буолар санаалаах дьон көстөн кэлиэхтэрэ. Бу саҕа билсипит эдэрчи дьоммут 80-90 быраһыана холбостоҕуна, сахабыт ыалын ахсаана биллэрдик элбээ этэ.

Биир-икки оҕолоннуннар, сорох эдэр ыалларга таһаар элбэх оҕолору бэлэхтэтин, оччотугар аҕыйах ахсааннаах норуокка кэскиллээх ситиһии буолуо этэ. Бэйэбит эрэ иннибитин көрүммэккэ, сулууһа дьоммутун өйүбүтүн. Эдэрчи дьоммут өйдөөх, доруобай, олоххо тардыһар, инники кэлэр олохторун бигэ көрүнэр араҕа буолуохтара. Киһи бу орто дойдуга биирдэ кэлэн аһар олоҕор ыал-олох тэри-ниэхтээх, оҕо-уруу төрөтөн, дьон-сэргэ сиринэн ньирбааччы олоруохтаах.

* * *

Билигин көрдөххө, кэлин сылларга сулууһа, сэмсэ-бэлэх оҕолоох эдэр дьахталлар элбииллэр, аныгы сайдыылаах үйэҕэ ким да ону омнуолаабат, хас биирдии киһи бэйэтин тус олоһун бэйэтэ онгосторун киһи барыта өйдүүр. Ол эрээри, толору дьийэ-кэргэннэ оҕо сайдарыгар, тэн саастылаахтарыттан итэҕэс санамматыгар, эргичи көмүскэллээх буоларыгар сөптөөх усулуобуйа үөскүүр. Соҕотох ийэ уол оҕону иитэрэ уустуктардаах, аһары атаах буолар, эр киһи сабыдыала тийибэтэ охсуулааҕа өйдөнөр.

Онон эдэр дьонго сүбэ-лиэм этэ - эр киһи уонна дьахтар икки ардыгар чугас сыһыаны ситиһин, төннүбэт хаарыан кэрэ кэмнэри халтайга хаалларыман, куоттарыман, бэйэбитигэр сөптөөх киһиэхэ кэргэн тахсан, кэргэн ылан, ыал тэринэн, оҕоруу тэнитэн, өбүгэ кэриэһин толорун!

Бэйэбит итэҕэлбитин, культурабытын, фольклорбутун убаастатан, чөл, доруобай олоҕу тутуһахпыттына, киһи аймағы эһэр, албын, сүлүһүннээх арыгыттан аккастаннахпыттына, өйбүт-санаабыт өссө сайдыаҕа, күүһүрүөҕэ, доруобай чэ-гиэн туруктаныахпыт, элбэх ыччаттаныахпыт, уһун үйэлэниэхпит

Түмүкпэр, П. Тобуруокап «Уонна хаһан?» диэн хоһоонун ыччакка алгыс тэнэ туһаайан билиһиннэриэм этэ:

**Уонна хаһан олоороо
Күнүн аайы уһаппакка,
Уонна хаһан оҕороо
Күнү- дьылы бараабакка,
Син иккитээн кэлбэккин
Олорон аһар олоххо,
Кэлин кэлэн ситэрдэбэккин,
Оҕоруоҕу оҕоруохха.**

**Бу дойдуга төннүбэккин
Толоруоҕу толоруохха.
Үтүнү саныы-саныы
Уонна хаһан олоороо,
Үтүөлээҕи оҕорбоккун
Уонна хаһан оҕороору...
Ыра гынан ыаллы-ыаллы,
Уонна хаһан ?...**

**И. ГОГОЛЕВ
(Чэббий сизэнэ), Модут**

ЭЛБИЭХПИТ - САЙДЫАХПЫТ!

сулууһа нууччалар, украинецтар, белорустар, поляктар, татаардар кэлэллэрэ. Хаан буккуһан аймахтаһан хаалбыт, эстиэх-быстыах кыра норуоттар дьахталларын ойох ылыталаан, доруобай, төрөлкөй, сиэнчэр оҕолор төрүүлэрэ, хотугу норуоттар хааммыт тупсан, эстибэт, быстыбат олохпут салҕаммыта

Революция, гражданская уонна Аҕа дойду улуу сэриилэрин кэмнэригэр элбэх киһи, оҕо суорума суолламмыта. Сэрии кэнниттэн олох көнөн, сайдан, нэһилиэнньэ-

бит ахсаана эбиллэн барбыта. Ону баара 60-с сыллартан арыгы содула маассабайдык саҕаламмыта, хоту дойду норуоттарын кэскиллэрин сарбыйбытынан барбыта. Туох да диэбит иннигэр, түөрт үйэ тухары өңүйөтүбүт, ахсааммыт улаханник эбиллибэтэ.

* * *

Аныгы эдэр ыччат, оҕолорбут саҕа үйэни батыһан, отой атын, аныгылыы көрүүлээхтэр, өйдөөхтөр, үксүлэрэ үөрэҕи үчүгэйдик ылыналлар, арыгыга охтубаттар, дьонго-сэргэҕэ, атын омуктарга эйэлээхтэр, билиилэрэ киэн, бэйэлэрин иннин көрүнэллэр. Бу сибээс сайдыбыт олоҕо, билсипиннэригэр, олохторун онгостуноохтара диэн эрэнэрбит сөп. Сайдыы суолунан Сахабыт сиригэр Өлүөнэ

руоттар инники дьылҕабыт Россияттан улахан тутулукутааҕын үксүбүт өйдүүр. Политика эйгэтигэр ватсап, инстаграм нөҕүө араас былааһы үөҕэр-холуннарар сонуннары итэҕэйимизбин, онно-манна буккуспакка, олохпутун хайдах баарынан олоруоҕун.

* * *

Мин демография тула өр кэм толкуйдаан, биир саҕа тест-анкета көмөтүнэн, кылгас бириэмэ иһигэр, дьону маассабайдык хабан, билсипиннэрэр идеяны тобуллум. Онон кыһалҕалаах төрөппүттэридин, эдэрчи сулууһа дьону кытары кэпсэтэн, бу ньымам хайдах буолуой диэн ыйыталаһан, кинилэр сэнээриилэрин ылынан манньк, кэскиллээх дьыала-нан дьарыктана сылдьар биир

саастаах сулууһа эдэрчи дьону булан, сотовай телефоннарын нүөмэрдэрин хомуйар үлэлэри ытталлар. Бу кэннэ суорумньуһуттар хомуйбут сотовай телефоннарын абоненнарыгар анал тест-анкета ыйытыктарын ватсап нөҕүө ытталлар, сүбэ-ама, кэпсэтии онгороллор. Ол кэнниттэн, олохторун аһарын көрсүөн, билсипиннэри баҕалаах абоненнар ватсапка кэлбит тест-анкетаны тус бэйэлэрэ эрэ толорон баран, оссо туох доккумон ирдэнэрин ыйытталлар. Куоракка, пригородка олорооччулар эмиэ бэйэлэрэ суорумньуһуттары булан, эрийэн билсипиннэригэр көнүл буоллун. Төһөнөн элбэх абонент бырайыакка сөбүлэһэн киирэллэриттэн, билсипиннэри үлэтэ түргэн тахсылаах буолуо этэ.

Бу кэнниттэн билсипиннэри үлэтэ саҕаланар. Суорумньулааччылар абоненнарын тус дааннайдарын тест-анкета көрдөрүүтүнэн, көмөтүнэн барытын үөрэтэн-ырытан баран, бэйэлэрин икки ардыларыгар чачы сөп түбэсиптэр дьон эбиттэр диэн түмүккэ кэллэхтэринэ, билсипиннэри үлэтин ытталлар.

* * *

Бу этиибин өр сыл дьарыктаммыт, уопуттаах дьон буолалларын быһытынан өссө ситэрэн, хоторон, саҕаны эбэн-сабан, тупсаран, чо-

СОНЬУЙУУЛААХ СОНУННАР

Киев мэрэ Кличко «международной авантюрист» диэн ааттаммыт хаамаайы политигы, Саакашвилины Украинаҕа ынгыран ылла. «Удар» диэн ааттаах партиятын киниэхэ сайлайтарар үһү. Кими утары удар онороору гыналара буолла? Нууччалары нокауттаары дуо? * * *

Украинаҕа дыһыннээх дыһикэй, өйө суох дыһал буолла: бэйэлэрин фашистартан быһаабыт улуу полководец Жуков памятниктин суулардылар. Оттон биһиэхэ, Россияҕа, эмиэ Сэбиэскэй Сойууһу, ол иһигэр Украинаны, Европа нуруоттары Аҕа дойду сэриитигэр сирдээн кыайыт Сталин памятниктарын кимнээх урусхаллаабыттарай? Хохуоллар дуо? * * *

Сталин Туруханскай сыылкаҕа олон бултан, балыктаан аралдьыйара үһү. Биридэ революционер табаарыстара кэлбиттэригэр үс бууттаах (48 киилэ) хатыһы туттаран күндүлээбит. Онно билигин биһиги рыбоохранабыт инспектордара баалара буоллар, хас да мөлүйүөнү ыстарааптаан баран хайыыга угуо этилэр. Оччоҕо ким Сэбиэскэй Сойууһу сайыннаран, Аҕа дойду сэриитигэр сирдээн, фашистары кыайахпыт эбитэ буолла? * * *

Сэбиэскэй Сойуус ыһыллыбытын кэннэ Казахстаны 30 сыл энкилэ суох салайан сайыннарыт Нурсултан Назарбаев баҕа өттүнөн астаапкаҕа таҕыста. Кини оннугар быыбарга 70,76% куолаһы ылан, Касым-Жомарт Токаев президент буолла. Назарбаев онон уһундук, нуруот хал буолуор диэри олорут президенттэргэ холобур көрдөрдө. * * *

Саха сиригэр 550 лётчик үлэлиир, хамнастара балачча үрдүк. АН-24 самолёт лётчигэ 150-170 тыһ. хамнастаах. Москваҕа маршрутнай лётчиктар 500-600 тыһ. хамнастаахтар, оттон биһиги Ил Дархаммыт Айсен Сергеевич хамнаһа баара суоҕа 260-280 тыһ. Бүттүүн өрөспүүбүлүкэни салайар биир самолёту салайардааҕар чэпчэки эбитэ дуу? * * *

Учуонайдар сабадалааһыннарынан, киһи-аймах аны 5 эрэ тыһыынча сыл олороро хаалбыт үһү. Киһи-аймах эстэр биричинэтинэн буолуохтарын сөп: сиргэ улахан астероид түһүүтэ, атомнай сэрии, космоска дэлби тэбии, баараҕай вулкан эстиитэ, эмтэммэт эпидемия, бэйэ-бэйэлэрин онгорсор роботтар уо.д.а. Ол эрэри санаабытын түһэримэн: учуонайдар алҕаһахтарын сөп уонна 5 тыһыынча сыл диэн кыраман ыраах кэм, онуоха диэри атын планетаҕа көһүөхпүт. Хата эрдэттэн космолёттарга билиэккитин сакаастаан кэбиһин. * * *

Болгария социолога чинчийбитинэн, аатырбыт көрбүөччү Ванга 823 билгэлээһиниттэн 445-һэ туолбут, 288 мунаах, 9 сыһа буолбут. Ванга судаарыстыбаттан хамнас ылара үһү, билгэлэтэр киһи судаарыстыба кассатыгар харчы төлөөн квитанция аҕалара үһү. * * *

Сангарды Италияҕа 10 сыл устата өлбүт иччитин унуоҕар олорут Николайта диэн ыт өлөөхтөөбүт. «Ыт — киһи доҕоро» диэни этинэн-хаанынан дакаастаабыт. * * *

АЛРОСА «Өбүгэ тыла» диэн ааттаах оҕо өрөспүүбүлүкэтээби куонкуруһун ыһтар. Онно бастагы түһүмэххэ Хамаҕатта саха-француз лицей үөрэнээччитэ Нарыйаана Кондакова кытынна. Түмүк 2 түһүмэх кэнниттэн ахсынныыга Мииринэй куоракка тахсар. Нарыйаанаҕа ситиһини баҕарыһын! * * *

От ыйын 1 күнүттэн коммунальной төлөбүр үрдүүр, ортоунан 2,4% буолар. Сыанабыт эмиэ үрдүү турар буоллаҕына французтар курдук «араҕас салиэччик» кэтэрдээри гыналлар быһыылаах.

Соньуйда СЭКИ

Сурт кэриэстээх, өтөх төнүргэстээх

Сир-дойду үрдүнэн төһө элбэх кулууп баара буолуой? Дьон-нуруот иннигэр төһөлөөх элбэх культурнай-сырдатар үлэни ыттан кэлбиттэрэ буолуой? Хас биридти тыа нэһилиэгин сырдыкка ынгыран, киһэ хойукка диэри түннүктэрин уота хараҥа халлааны сыдыайа сырдаппыта буолуой? * * *

Тыа сирин олохтоохторун туллар туттааҕа, сырдыкка-кэрэҕэ ынгыран, үңкүү-битии, ырыа-тойук, араас тэрээһин ытыллар сирэ бу кулууп буолар. Хайа эдэр сүрэх хас өрөбүл аайы үңкүү кэмигэр тапталааһын көрсөөрү тунуй сүрүбэ сүүрүк атты бигигирэччи тэпитин, аргый үөһэ тыыммытын умнуой. Ону барытын бу кырдыас кулууп үйэтин тухары билэн-көрөн кэллэбэ. Үөдэй кулууба нэһилиэк дьон мустар, сынньанар, санаа атастатар сиринэн буолара.

70-с сыллардаахха Анастасия Петровна Яковлеваны уонна кулууп баяниһын Мария Габышеваны кытары кэпсэтэн, билсэн туруппун. Бу кыргыттар кулууп үлэһиттэрэ идэлээх этилэр. Культпросвет училищени саҥа үөрэнэн бүтэрэн үлэли сылдьаллара. Онтон ыла кулууптан арахсыбат буолбутум, киирэ-тахса кэпсэтэн, сэргэхсийэн барарым.

1979 сылтан Анастасия Петровна салалтатынан сыанкаларга оонньуур буолбутум. Сороҕор пьеса туруорара. Ол курдук, П.А. Ойунускай «Оҕо баҕарбыт», Н.Д. Неустроев «Тиэтэйбит» диэн туруорбут пьесаларыгар сүрүн оруоллары оонньоппута. Солбуллубат артыыстарынан миигин кытта эдьийди-балыстар Евдокия Неустроева уонна Евдокия Посельская, В.Е. Баишев, Д.Д. Новгородов, П.С. Кондаков, А.А. Габышева-Парфеньева, В.Д. Яковлев, Е.К. Григорьева уо.д.а. оонньуур этибит.

Ол кэмгэ кулууп үлэтэ сылы мэлдьи барара, сайын агитбиригээдэ тэринэн отчуттарынан, фермаларынан кэнсиэрдээн, маассабай агитационнай үлэни ыттарбыт. Кулууп үлэтэ композитор Василий Зырянов кэлиэ-фиттэн биллэ сэргэхсийбитэ. Ол курдук, кулуупка профессиональной музыкант салалтатынан нэһилиэккэ хор тэриллэн ырыа куттаах дьону түмэ тарпыта.

Үөдэй хора бэрт түргэнник ситиһиллэммитэ, улууска биллибитэ. Василий Алексеевич кулуупка үлэли сылдьан хорга аналлаах ырыалары айбыта. Ону таһынан, «Суоһалдыма Толбонноох», «Улуу Ильмень» уо.д.а. музыкальной айымнылар бу кулууп иһигэр айыллан республикаҕа тарҕаммыттар. Кини саамай айар үлэтин мунууру чыпчаала бу кулуубу кытары ыкса сибээстээх.

Эн-миндэн доҕордоспут, биригэ алтыспыт дьонум, кэргэнни Яковлевтар бу кулуубу кытары олох биир ситимнээх дьон этилэр. Биирэ талааннаах режиссер, биирэ бэртээххэй артыыс. Бары да эйэ дэмнээхтик биир санаанан сайытаран сылдьарбыт. Чугас эргин Барыһаан, Хоустаах нэһилиэктэринэн

ҮӨДЭЙ КУЛУУБА БАРАХСАН

пьесаларытынан гастроллуурбут. Гастролтан үөрэн-көтөн, саҥа күүс-күдэх эбинэн кэлэбит.

Евдокия Гаврильевна Неустроева кулуупка директордырын кэмигэр дьону кытта уопсай тылы булар буолан, тэрээһиннэр көхтөөхтүк бараллара, кулууп да материалнай базатын бөһөргөспүтэ. Василий Алексеевичтыын нэһилиэк хора атаҕар турурыгар, массовкатыгар улахан үлэни ыттыттар, иккиэн бэйэ-бэйэлэрин ситэрсэн биэрлэрэ.

Спектакылларга солбуллубат артыыстарынан билгин биригэ ортобутугар суох М.С. Едукина, П.С. Кондаков, Д.Д. Новгородов, В.Д. Яковлев оонньууллара. Бу үөһэ ааттаммыт табаарыстарбыт, мин биригэ алтыспыт олоҕум аргыстара, үтүө мөссүүннэрэ олох туманыгар тумарык буолан сүппэккэ, нэһилиэк историятыгар ааттара көмүс буукбаларынан суруллуохтарын наада.

Кулууп үлэтин сангалы көрүүлээх, элбэх идеялаах эдэр, сэргэх үлэһиттэр туттулар. Ол курдук, Сардаана Петровна Габышева дириэктэрдээх эйэлээх-эрчимнээх коллектив саҥа сибээһэй сүүрээни киллэрэн кулууп үлэтэ иккиһин тыһынна. В.А. Зырянов тэрийбит хора народнай диэн үрдүк ааты ыларын ситистилэр, эбиитин народнай хор кини аатынан буолбута киһини долгутар. Ону таһынан, Сардаана Петровна көбүлээһининэн, «Көөчөөн көрдөрө» диэн мини-театр тэрийэннэр дьонго-сэргэбэ биһирэннилэр.

Дьоннор-сэргэбэр дьолу тосхой дуу, эдэргэр түспүт мин эдэр сааһым аргыһа, кырдыаҕас, ол гынан эдэригэр эргиллибит кулуубум барахсан! Нэһилиэк эрэнэр, сэмээр кэтэһэр, итэҕэйэр инникигэ, бары таптыыр Үөдэйбитигэр саҥа кулууп сандааран турарын!

Петр МЕСТНИКОВ,
Депутатскай

Саха норуотун сүдү айымньытын биһиги олонхобутун ааттыбыт. Олонхо (эпос) бөдөһүнэн, тыла-өһө маанытынан, тыһынар өйө-санаата сырдыгынан барыбытын сөхтөрөр.

Олонхо түг өбүгэлэрбит саҕаттан сүтэн хаалбакка тийиэн кэлбит айымньы, сырдык санаалаах хорсун-хоодуот бухатырдар (геройдар) хараҥа санаалаах өстөөхтөрүн хайдах кыайалларын уустаан-ураннаан ойуулааһынынан түмүктэнэр. Ол иһин нууччалыы «якутский героический эпос олонхо» диэн ааттыыллар. Олонхону улахан дьобурдаах дьон, дьыҥнээх олонхоһуттар толороллор.

* * *

Нам улууһугар, эмиэ атын улуустарбытыгар курдук, үйэлэр усталарыгар элбэх олонхоһут баар буола сылдьыбытын сэрэйэбит - билгин 60-ча эрэ олонхоһут аатын билэбит. Сорохторун толору ааттара уонна чопчу ханнык олонхону толорбуттара биһиэхэ тийибэтэх. Үксүн кэлинги, советскай кэмнээҕи олонхоһуттар тустарынан сиһилии соҕус билэбит. Кинилэр истэригэр эһиги биэр дойдулааххыт, Хатырык нэһилиэгиттэн төрүттээх Афанасий Сивцев-Дьибэ Бытык диэн олонхоһут баар.

Афанасий Егорович (Георгиевич) 1890 сыллаахха Нам улуунун Хатырык нэһилиэгэр төрөөбүтэ. Кини Хахтуга уола Хантаха диэн 1686 сыллаахха төрөөбүт Хатырык нэһилиэгин киниттэн төрүттээх. Аҕатынан төрүттэрэ манньк дьон эбиттэр:

Ааттара	Хахтуга	Хантаха	Сыран	(Логлой) Петр	Сивцев Федор	Сивцев Павел	Сивцев Георгий	Сивцев Афанасий
Төрөөбүт сыллара	-	1686	1717	1745	1799	1830	1862	1890

Мин абаҕам Афанасий Егорович Сивцев-Дьибэ Бытык үс бииргэ төрөөбүт уолаттаран улаханнара этэ. Иккистэрэ Түмүһүй сэриининнэ «Кыһыл Талаһа» холкуос үлэһитэ ууга түһэн өлбүт. Саҥаһым Настаа ол кэнниттэн өр буолбатах, ыалдыан өлбүт.

Кинилэр соҕотох уоллара Николай ийэтэ өлбүтүн кэнниттэн биһиэхэ иитилибитэ. Хотуонкатын сүгэн биһиэхэ кэлбитин мин тоҕо эрэ олус өйдөөн хаалбыһын. Николай Тимофеевич ойуур техникумун бүтэрэн, Намна, Эдьигээнгэ өр сылларга лесхозка үтүө суобастаахтык үлэлээн, «Отличник лесного хозяйства» буолан, оҕолонон, 5 сиэннэнэн, бу былырын 81 сааһыгар олохтон барбыта.

Үһүс уол, мин аҕам Николай Егорович Сивцев, эмиэ «Кыһыл Талаһа» холкуос-тааҕа этэ. Ийэм (кыыс эрдэҕинэ Уваровская Матрена Ильинична) сэриин сылларыгар ыанньыксыттаан «За доблестный труд» диэн мэтээллээх этэ.

ОЛОНХОЛОРУН МАКСИМ АММОСОВ СӨБҮЛЭЭН ИСТЭРЭ

Афанасий кыра эрдэбиттэн эбэттин (аҕатын ийэтэ) Евдокия Ивановна Новгородова

(1838 сыллаах төрүүх) ыллыыр ырыаларын уонна кэлбит олонхоһуттары сөбүлээн истэрэ, тугу өйдөөн хаалбытынан үтүктэ сатыыра. Ону көрөн Нам Түбэтигэр олоһор күтүөтэ, олонхоһут Яков Пестряков, уолу олонхоһуурга төһө табылларынан үөрэтэ сатаабыта. Ити курдук, Хатырык нэһилиэгин дьадаҥы ыалын оҕото Афоня оскуолаҕа үөрэммэтэр даҕаны, кыра эрдэбиттэн олонхо уонна ырыа-тойук эйгэлэригэр кил-

кыаллыбатаҕа, ол саҕанааҕы сэбиэскэй былаас үрдүкү салалтатын быһаарытынан, 1928 сыллаахха Москваҕа ынырыллан үлэлээбитэ, дойдутугар кэлэр бырааба 10 сылга быстыбыта. Онтон дойдутугар хаалбыт доҕоро Платон Ойуунускай «Дьулуруйар Ньургун Боотур» олонхону сурукка-бичиккэ түһэрбитэ, олонхоһуттары төһө кыайарынан өйөөбүтэ.

Олонхоҕо чугас буолан, Максим Кирович 1937 сыл-

сорох олонхолору олус сөбүлээн, өйдөөн хаалбыт.

1937 сыллаахха хотуттан эргиллэн кэлэн, Хатырыгын сиригэр олоһордоһуна, П.А. Ойуунускай Нам улуунугар тахса сылдьар, Афанасий Егорович олонхоһуурун истэн сөбүлээбит уонна бэйэтин кытта илдэ барбыт. Ити сылдьан А.Е. Сивцев Платон Алексеевич көбүлээһининэн тэриллибит күрэххэ кыттар уонна үс биллиилээх олонхоһуту кыайан бастакы

кыайытыгар киллэрсибит бэйэтин сэмэй кылаата буолар.

Ол туоһутунан саха фольклорун чинчийээччи Мария Васильевна Мордовская Кыһыл армия кыайытынын өрөгөйдүү хаамтарбыт 1945 сыл от ыйын 25 күнүгэр Дьибэ Бытык айымньыларын сурукка түһэрбитэ буолар. Онно А.Е. Сивцев сөбүлээн толорор айымньыларыгар эбилли кириэн барыта 7 олонхо, 5 ырыа баар буолбут.

Ол иһигэр саҥа олонхолоро: «Элий Хаара Бухатыыр» (Көбүрүө Уоһуктан истибит), «Уйунаас Бөҕө Бухатыыр» (Курутуу Баһылайтан истибит), «Хаан Дьалаах Бухатыыр» (күтүөтэ Яков Пестряковтан истибит), «Эр Соҕотох» уонна «Үрүг Уолан». Эһии 3 саҥа уһун ырыаны ыллыыр буолбут: «Остуолба турбут ырыата» («Ойуун түүлүттэн»), «Остуол ырыата» уонна кинини-сүөһүнү хоһуйан, бэйэтэ өйүттэн ылан таһаарар олус уһун ырыата.

«КАГАНОВИЧ» ХОЛХУОСКА

1945 сыллаахха, Улуу Кыайыы ситиһилибит сылыгар, Афанасий Сивцев-Дьибэ Бытык 55 сааһыгар үктэммитэ, санаатыгар уола Афоня сэриин толоонуттан баҕар тыһынаах төһүүгэ дии саныыра, уолун похоронката 1942 сыллаахха кэлбит эрээри. Кини ити сыл Кыһыл Талаһаҕа иккис Модуттан төрүттээх кэргэнэ Мария Гавриловна Орлованы уонна иитэ ылбыт кыһа Параскевалыын бииргэ олоһоллоро.

Оройуон ыһыаҕар «Каганович» холкуос үлэһитэ, ааттаах олонхоһут А.Е. Сивцев-Дьибэ Бытык ыһыахтыыр парка арҕаа өттүгэр олонор эрэн олонхоһуобутун, Модуттан төрүттээх норуот ырыаһыта К.Н. Тихонов истибит. Кини «Озонньор сорох тиистэрэ суох этэ» диэрэ.

Афанасий Егорович ити күн кыайыы ыһыаҕар саха бухатырдарын кыайыылаах-хотуулаах түгэннэрин ойуулаан-дьүһүннээн хоһуйар олонхолорун Аҕа дойдуну көмүскүүр улууканнаах сэриигэ кыттан, советскай армия кэккэтиттэн кыайыылаах эргиллибит Саха сириин албан ааттаах буйууннарыгар анаан толорбута.

А.Е. Сивцев олоһорбут 5,5х5,5 кв. м. иэннээх дьобус дьэитин 1951 сыллаахха сэриин ветерана Дмитрий Егорович Терехов-Бөлөйө диэн киһи «Каганович» холкуос сириттэн Модукка көһөрөн аҕалан олоһор сылдьыбыт. Бу дьэи билгин да баар - салбааһыннаах, таһыттан штукатуркалаах, Мир диэн уулусса 31 №-гэр, стеклопакет түннүктэрдээх турар.

Дьибэ Бытык аймахтара Нерюнгригэ уонна Эдьигээнгэ олоһоллоро биллэр.

С.Н. АММОСОВА, Дьобуускай

УЛУУ ОЛОНХОҺУТ ДЬИИБЭ БЫТЫК

Олонхо күрээҕэр. Хантаһа бастакы - Платон Ойуунускай, үһүс - Дьибэ Бытык

лэриллэн, абыланнарыгар

лаахха Киргизия республикатын салайа олонор, киргиз омук «Манаас» диэн эпоһын (аймахтыы киргиз омук «олонхотун») репрессияҕа түбэһиэр диэри олохтоо, сайыннара сатаабыта, төһө кыайарынан көмүскэспитэ.

ОЙУУНУСКАЙ ПАТЕФОНА

А.Е. Сивцев 1909 сыллаахха, 19 саастаах эдэр олонхоһут, Хатырыктан көһөн дьонун кытта хоту Булунна, Верхоянскайга, Аллайыахаҕа уонна Анаабырга олоһор, үлэли сылдьыбыта. Төрөөбүт сиригэр 20-тэн тахса сыл буолан баран эргиллибитэ. Ити кэм устата олонхоһурун тохтоо сылдьыбыта. Саха сириин хоту өттүгэр олоһор олонхоһуттар хайдах олонхоһууларын биирдэ эмэ түбэһэн истэр эбит уонна

УЛУУ КЫАЙЫ ТОЙУКСУТА

Сэриин ыар сылларыгар Дьибэ Бытык дьон санаатын көтөҕөр инниттэн, сырдык күүс-санаа кыайа-хото өрөгөйдүүрүнэн түмүктэнэр олонхону биэр дойдулаахтарыгар, төһө кыаҕа баарынан, ыллаан-туойан иһитиннэрэр буолбута. Эһиигин, урут истибит олонхолоруттан өйүгэр хатаабытын бэйэтэ сайыннаран, уларытан «өстөөхтөрү кыайар-хотор бухатырдаах» олонхотун ахсаана өссө элбээбитэ. Бу кини Аҕа дойдуну көмүскүүр сэриигэ ситиһилибит норуотун улуу

ХАРА БАЛЫҔЫР

Сэри бара турара. Халлантаан хаапшыла да уу түспэт, уот кураан сайыннар. Тула онно-манна уот туран, күн кытаран көстөр. Буһурук куйаастар. Оҕо саас... Хаһан да бүтүү суох курдук үлэ-түбүк. Аны ол быһыыгар эбии аһылык онгостуохтаах бэрт кыра хортуоппуй сиригэр хапатын диэн уу баһы, сахсайыа диэн кутталлаах мас уһааты иһэр уунан толоруу. Ол эрэн, бары үлэт-түннү ыараханнара буолан баран саамай үчүгөйдэрэ – уу баһы. Сүүрэн кириэн сөтүөлүү охсоһун.

Сороһор таһаары олодоххона оҕолор кириэн өссө иккитэ хаста сөтүөлээн, хойутаан, мөбүллэр кэмнэр баалара, дынгэр, ууга түһүөхтөрө диэн ийэбит куттанаахтыра буолуохтаах. Биэрэккэ бириһиэн сабыылаах борокуотунан кэлбит таһаас баара, онно чугаһаабат да этибит.

Биир күн арай милиционер кэллэ: «Эмээхсиз, мин соруудагы толоро сылдьар киһибин, онон баалаама, дьэндыйиэхтээхпин, онон дьааһыктарын, малгын көрдөр», – диэтэ. Тугу көрдүүр буоллаһай диэн дыктыргээн батыһа сырыттыбыт да, мал да аһыах буоллаһа, сотору бүтүтэ, тугу да булбата уонна: «Уоллаах кыыс миигин кытта милицияҥа барсын», – диэтэ. Хайыахпытый, барыстыбыт. Хата, киһибит иннибитигэр бара турда, кэнниттэн батыһан иһэбит.

Милиция дьэиэтэ дэриэбинэ быстар уһугар турар, онон син өр айаннаатыбыт. Аны аара оҕолор көрсөн: «Сөтүөлүү барыаһын. Хаһан бара иһэбит?» – диэн муннаатылар. «Наадаһа ба-

ран иһэбит», – диэхтибит.

Дьэ, тийдибит. Сонно: «Уол, кири!» – диэн иһирдье киллэрдилэр. Кэтэспит санаабар өр соһус буолла, онтон ытаабыт сирэйдээх таһсан кэллэ, ыйыталаһар да бокуой биэрбэккэ: «Кыыс, кири!» – диэн буолла. Биир милиционер олоһо: «Өрүскэ кирирээччигин дуо?» – диэн ыйытта. «Уу баһа кириэбит», – диэтим.

Онуоха: «Биэрэккэ турар таһаастан чэй, саахар уорбуккут, ону дьон көрбүттэр. Хаһан гыммыкыты?» – диэн соһутта. «Суох, ылбатахпыт», – диэхтибин да истибэт киһи буолла, кэлиили киэбэ турар. Ылбатахпыт диэнтэн атыны этэrim суох буолан, кэлин ыксаан ытаан бардым.

Ытырым быһыыгар: «Ылбатахпыт», – диибин. Төһө өр муннаабыта буолла, билбэтим. Онтон ыттылар. Дьэиэтигэр тийиһипит ийэбит олус ыксаабыт: «Туохха илдэ сырыттылар?» диэбитигэр кэпсэтибит.

Хойут билбитим ол чэйдэрэ, саахардара мас дьааһыктаах, өссө ньалбаанынан эргитэн баран, тоһоһолордоох эбит. Ону ол уончалаах оҕолор кыһыл илиибитинэн хайдах алдыахтыахтыын, көрбүппүт диир дьон да, харабыл да онно тутта тоһоһолордоох милиция үлэһиттэрэ толкуйдуохтарын сөбө. Ким эрэ буруйун (баһар, билэ-билэ) көмүскэнэр кыаһа суох дьонго, биһиэхэ, түһэрэ сатаабыт тара билигин дьэиктигэр көстөр. Оччолорго оннук көмүскэнэри билиэхпит баара дуо? Сүрэххэ, санааһа хара мэн – атаһастабыл буолан сөннөбө.

М.И. ПОТАПОВА,
тыыл ветерана

Война... Как много в этом слове. Саввина Анна Иннокентьевна, Орешкова Раиса Сулеймановна, Арбатская Елизавета Васильевна — они дети войны, которым выпало пережить все ужасы тех тяжелых лет.

Я с гордостью вспоминаю те года, когда я трудилась, не покладая рук, с этими замечательными людьми. Мы работали очень дружно и успешно, были ударниками коммунистического труда, боролись за стабильный коммунистический коллектив. Нас, молодых, каждое воскресенье отправляли в наслег на субботники, на заготовку корма для скота. Сплоченные, взаимопонимание и целеустремленность детей зависели

ТРУДНОЕ ВОЕННОЕ ДЕТСТВО

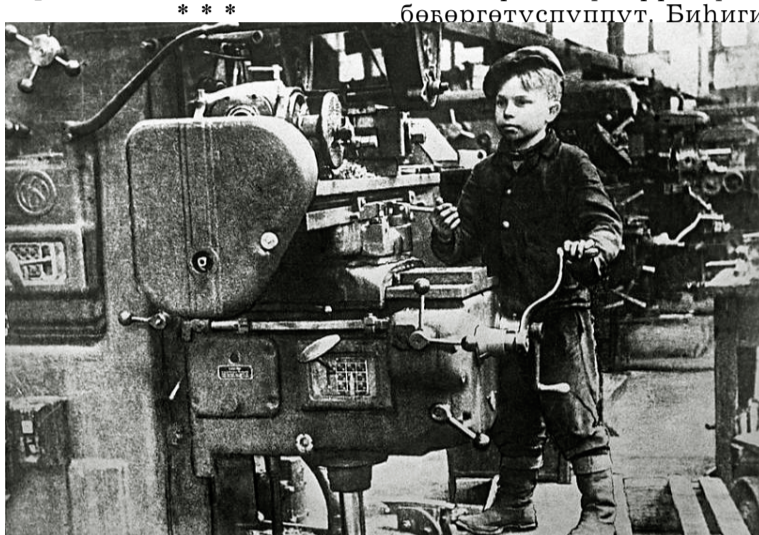

от коллектива.

Анна Иннокентьевна очень бережно, с любовью относилась к детям, многому учила молодых родителей. Я не забуду ее фаршированные блинчики, салаты, пельмени. Раиса Сулеймановна – очень доброжелательный человек. Много читала, рассказывала анекдоты. В те годы она для меня была практически психологом. А Елизавета Васильевна – эмоциональный, добрый человек. Всем помогала, угощала огурцами, помидорами из своего огорода, вареньями. Любила дарить подарки. С тех пор она меня ласково зовет Дусенькой. Елизавета Васильевна всегда говорила, что жизнь — это бесценный дар, и любить близких нужно безграничной любовью, а безграничная любовь должна проявляться в наших детях.

Евдокия НОГОВИЦЫНА, ветеран труда

Улуу Кыайыы хаан тохтуулаах, элбэх сүтүктээх, хоромнуулаах ситиһиллибитэ. Саха сириттэн 62343 киһи сэриигэ барбытыттан, 26 тыһыынчата өлөн уонна сураһа суох сүтэн, баара эрэ 36343, хас да төгүл өстөөх буулдьатыттан эмсэҕэлээн, инбэлиит буолан, сорохтор син этэнгэ төрөөбүт төрүт буордарыгар эргиллибиттэрэ. Сэрииттэн эмсэҕэлээтим диэн быар куустан олоһо-бокко, айгыраабыт олоһу-дьяһаһы чөлүгэр түһэрсэн, өссө инники кэскиллээх олоһу уһансыбытынан барбыттара.

Тыылга сэрии кэмигэр дьахталлар, оҕонньоттор, оҕолор «Барыта фронтга!», «Барыта кыайыы туһугар!» диэн ыңгырынан үлүһэрин тахсыылаахтык толорон, аармыйаны аһынан-үөлүнэн хааччылан, Кыайыыны уһансыбыт үтүө өгөлөөхтөр. Саха сиригэр уопсайа 14 тыһыынча кэриҥэ 12-лээх, 16-лаах оонньооботох оҕо саастаах көлүөнэ улахан дьону кытта тэнгэ ходуһаһа, хотон үлэтигэр, балыксыттар биригээдэлэригэр, булка сайыннарыкыһыннары үлэлиллэрэ.

Докумуоннар кэпсимиһиринэн, 1940-41 сс. 57857 оҕо төрөөбүт буоллаһына, 26322 оҕо 4 саастарыгар тийбэккэ өлбүттэр. Уопсайа тыылга аас-туор олохтон доруобуйалара айгыраан, ыалдьан-сүтэн 60 тыһыынча киһи өлбүт. Саха сиригэр 2014 сыл муус устар 1 күнүнээһи туругуна: сэрии кыттыылаахтара уонна инбэлииттэрэ – 288 киһи, сэриигэ өлбүт саллааттар огдооболоро – 1216 киһи, Ленинград блокадатын олохтооһо – 56 киһи, фашистскай концлааһырдар хаайыылаахтара – 36 киһи, тыыл бэтэреэнэ – 10181 киһи. Бу сыһпаралар көрдөрөллөрүнэн, сэрии даһаны, тыыл даһаны бэтэрээннэрэ бэрт аһыах хааллылар.

Биһиги, оонньооботох оҕо саастаах көлүөнэ, ол эбэтэр сэрии суостаах ыар сылларыгар төрөөбүттэр ол кэм эрэйин-кыһалҕатын, өлүүтүн-сүтүүтүн этинэн-хаанынан көрсөн, Улуу Кыайыыны аһалыт төрөппүттэригэр сүдү куттара ийэбит үүтүн кытта бэриллибит буолан, биһиги көлүөнэ төһө да эрэйимуну көрдөрбүт, олоххо, үлэҕэ тардыһыыбыт, үөрэххэ-билиигэ дьулуурбүт, үтүөбүткэрэҕэ баабыт күүстээх этэ.

Ол да иһин буоллаһа, сэрии оҕолоро Кыайыы кэнниттэн сэрииттэн алдыаммыткээһэммит норуот хаһаайыстыбата түргэн кэмгэ чөлүгэр түһэригэр туох баар сатабылларын, өйдөрүн-санааларын, күүстэрин биэрэн тахсыыла-

ЧЭПЧЭТИИЛЭРИ ТУРУОРСУОХХА!

ахтык үлэлээбиттэрэ.

Сэбиэскэй былаас көмөтүнэн үксүбүт интернакка, детдомга олонор оскуолаларга, онтон салгыы орто уонна үрдүк үөрэхтэргэ үөрэнэн, араас идэлээх специалистар буолбуппут: учуонай, инженер, учуутал, суруналыыс, быраас уо.д.а.

Норуот хаһаайыстыбатын экономическай уонна көмүскэнэр күүстэрин бөбөгүтүсүппүт. Биһиги

тан таһа киһи эрэ баара биллэр. Ити дьон үксүлэрэ 70-85 саастарыгар сылдьар доруобуйалара лаппа айгыраабыт, торуоска көмөтүнэн хаама сылдьар кырдыаастар.

Сэрии кэмигэр уонна ол кэннинээһи төрүөхтэр дьин «аччыктааһыны» ийэ иһиттэн билбит буоланнар, бу кэмнээһи оҕолорго өлүү элбэҕэ өйдөнөр. Тоһо диэтэххэ, бу кэмгэ олох ыараан, ас-танас чычырбаһа, күүстээх үлэ дьон күүһүн өһүлбүтэ чуолкай. Онтон олох, сэрии бүтүтэ диэн, тутта көнө охсубатаһын бары да билэбит. Үгүспүт сэрии, сут-кураан диэни, ачыктааһын эрэйин-мунун эппитинэн-хааммытынан билэн олодохпут. Саллааттары дойдударыгар тутта ыһпатахтара да туоһулуур. Олоһу, куораттары чөлүгэр түһэригэр элбэх дьону хаалларан үлэлэппиттэрэ биллэр.

Онон мин санаабар, «Сэрии кэмин оҕолоро» диэн статус биһэргэтиллэн, 1941-1947 сылга диэри хабыахха баара, ону сэргэ сөптөөх чөлчөтиилэри көрүөххэ сөп этэ. Ол курдук, холобур, ааспыт сылга ыаллы олоһор Казахстан президеһэ Н. Назарбаев кырдыаһас көлүөнэ сэрии кэмигэр үлэтин, сыратын учуоттаан, кэһкэ сокуоннары олоххо киллэрдэ: сэрии кыттыылаахтарыгар биэнсийэлэригэр ый аайы 165 доллар эбии, коммунальнай өгөнү уонна транспорһын сырыны буор босхо онордо. Тыыл бэтэрээннэригэр 20-ли доллар ыйдааһы биэнсийэлэригэр эбии, коммунальнайга 50% төлүүргэ уураахтаата. Бу буолар норуотка дьингээх кыһаллыы, өйдөөһүн, кини үлэтин-олоһун сыаналааһын.

көлүөнэ бири эрэ билэбит «Наада!». Ол иһин Сэбиэскэй сойуус аан дойдуга биир күүстээх промышленнай сайдыылаах госуодарственной тутуллаах дойду буолбута. Наукаһа, культураһа, спорка, искусствоһа, космоһу уонна кырыс сирдэри, БАМ тутуутун баһылаабыһпыт. Сэрии оҕолоро бары өтгүнэн дойду дьингээх патриоттара буолалларын дьин олохторунан көрдөрбүт көлүөнэ эбиттэрин, төһө да билигин былаас, олох тутулдугар сыһыан уларыттар, ким даһаны мэлдьэспэт буолуохтаах. Ону өссө төгүл биһэргэтэр: Ленинскэй комсомол знамятыгар биэс Ийэ дойду үрдүкү уордыанара.

24 сыл анараа өтүгэр дойду үрдүнэн буолбут Сэбиэскэй сойууһу ыһыы, байы-дуолу урусхаллааһын, олох тутулун уларытыы түмүгэр сэрии оҕолорун уонна боростуой дьон олохторугар туохтааһар да улаханлык дьайыта. Ол түмүгэр үгүс дьон, үксүгэр соһотуун олоһор биэнсийэлээхтэр, быстар дьадаһытык олоһоллор, ол иһигэр тыа сиригэр олоһор нэһилиэннэ үгүс араһата.

Сэрии ыар содулуттан тыһынаах ордон кэлбит быстар аһыах эһипит. Ол курдук, республика үрдүнэн быһа барыллаан 15000 киһи, ол иһигэр тыа сиригэр 5000-

Норуотунан талыллыбыт депутаттар, быыбар кэмигэр куолаһ эрэ ылаары буолбакка, дьингээхтик дьон-норуот интэриһин туруорсун, сүүрүн-көтүн. Биллэн турар, үгүскүт сэрии, сут-кураан диэни экиитинэн-хаангытынан төһө да билбэтэргит, биир өйгө-санааһа түмүллэннит норуоткут тылын-өһүн истин, дьон диэки хайыһын. Бу буолуо этэ — ийэлэргитэр, аһаларгытыгар, эһэлэргитигэр, эбэлэргитигэр ытык изэскит, сүгүрүйүүгүт бэлиэтэ.

Киин бэчээккэ суруйалларынан, депутаттар, правительство салайааччыллара, Ил Дархан дьэиэ кэргэттэрэ сыллааһы дохуоттара 3-10 мөл. халбаһныыр, атын байдарын ааһа да барбаккын. Норуот олоһор тэнгээтэххэ, бу төһө сөптөөх үлэ сыанабылай? Депутаттар сессияларын түмүгүттэн аахтаһа, сорохтор тыа сиригэр үлэлиэн сөптөөх сокуоннары, акталары утараллар, куоластаабаттар. Тыа сирин олохтоохторун манньк сыһыан долгутар, толкуйга түһэрэр, депутаттары быыбардырга эһипэтинэһи ирдиир.

Л.Н. ОХЛОПКОВА, РФ үөрэһириитин туйгуна, СР үөрэһириитин Бочуоттаах бэтэрээнэ, СР «Учууталларын учуутала» бэлиэ хаһаайына, сэрии сылларын оҕото

Советы специалиста

Сердечно-сосудистые заболевания – это группа болезней сердца и кровеносных сосудов, которые связаны, в первую очередь, с изменением образа жизни современного человека. Стресс, умственные нагрузки в сочетании с избытком физической активности вызывает дисбаланс в работе сердечно-сосудистой системы. Привычка к нездоровому питанию с избытком жирной и жареной пищи, сладкого, спиртного, соли, и особенно курение, крайне негативно действуют на состояние сосудов. Результатом закупоривания сосудов становятся инфаркты и инсульты.

Если в прошлом веке инсульт и инфаркт были практически приговором на инвалидность и даже смерть, то в настоящее время современные медицинские технологии и российская система обязательного медицинского страхования позволяют пациентам не только встать на ноги, но и продолжить трудовую деятельность.

Исследования показали, что смертность от инфаркта напрямую зависит от времени госпитализации больного и начала лечения. Если пациента своевременно доставить в больницу и правильно оказать первую помощь до приезда медиков, то шансы на жизнь возрастают значительно.

Именно поэтому в кардиологии существует понятие «золотой час». Почему этот час так важен?

Внезапная закупорка тромбом коронарной артерии вызывает кислородное голодание сердечной мышцы в зоне ее кровоснабжения и приводит к инфаркту миокарда. Процесс развивается катастрофически быстро. Необратимые изменения в сердечной мышце появляются уже через 30–40 мин., а спустя 3–6 часов в зоне инфаркта, куда не поступает кислород, погибают все клетки миокарда.

Только экстренное восстановление кровотока по закупоренному сосуду в этот момент может ограничить зону некроза миокарда. Поэтому

КАК ИЗБЕЖАТЬ РАЗВИТИЯ СЕРДЕЧНО-СОСУДИСТЫХ ЗАБОЛЕВАНИЙ?

так важно в максимально короткие сроки доставить пациента в медицинскую организацию – специализированный сосудистый центр, где на основе современных методов диагностики (с использованием ангиографических комплексов, магнитно-резонансной томографии (МРТ) и компьютерной томографии (КТ) для исследований сердца и головного мозга) пациенту установят точный диагноз и в срочном порядке примут решение о дальнейшей тактике его лечения.

Срочная диагностика инфаркта миокарда является **ВАЖНЕЙШИМ** фактором для сохранения жизнеспособности миокарда и спасения жизни больного.

Поэтому так ВАЖНО знать характерные симптомы сердечного приступа:

- давление, жжение, боль за грудиной, в области сердца, которые отдают в шею, нижнюю челюсть, в спину, левое плечо, руку;
- резкая слабость, раздражительность, страх смерти;
- чувство нехватки воздуха, одышка;
- сердцебиение, головная боль, головокружение, тошнота, отрыжка, рвота.

При появлении этих симптомов не нужно думать, что сейчас поболит и пройдет. Главное - позвонить на 03 или 112 и сообщить медработникам скорой медицинской помощи об этих внезапно появившихся симптомах.

Если приехавшая по вызову бригада скорой помощи понимает, что доставить пациента в сосудистый центр в «золотой час» объективно невозможно (чаще это касается транспортировки пациентов из отдаленных населенных пунктов в сельской местности), то пациенту при отсутствии противопоказаний обязаны начать проводить медикаментозный тромболитический – растворение тромба с помощью препаратов, которые называются тромболитиками. Очень важно в таких ситуациях начать тромболитический

как можно раньше, в первый час, когда тромб ещё легко растворить. С каждой потерянной минутой все сложнее добиться растворения тромба, это тот случай, когда промедление смерти подобно.

Тромболитический, проведенный в первый час от момента появления симптомов инфаркта позволяет приостановить дальнейшее развитие инфаркта и улучшает прогноз на выздоровление.

Всем пациентам по полису ОМС тромболитическое проводится БЕСПЛАТНО.

В случаях, когда пациент попадает в сосудистый центр в период золотого часа, тактика его лечения определяется сразу после диагностики. Это может быть то же консервативное лечение тромболитиками, а может быть назначено проведение в срочном порядке дорогостоящих внутрисосудистых операций – ангиопластики и стентирования артерий сердца. Такие операции по полису ОМС пациентам также проводятся **БЕСПЛАТНО**, в настоящее время они являются лидирующим и самым эффективным методом лечения ишемической болезни сердца:

- для доступа не требуется разреза тканей и общего наркоза;
- пациент во время всей манипуляции свободно общается с врачом;
- болевых ощущений чаще всего не испытывает;
- операция длится недолго;
- после операции постельный режим всего одни сутки, через несколько дней возможна выписка на амбулаторный этап лечения;
- стентирование можно проводить несколько раз в течение жизни при прогрессировании заболевания.

Суть методики состоит в расширении суженного просвета сосуда изнутри специальным баллонным катетером, который подводится непосредственно к атеросклеротической бляшке. Раздувая баллон, подобранный по размеру пораженного сегмента

сосуда, удается раздавить бляшку и восстановить просвет артерии. Чтобы сегмент артерии оставался расширенным как можно дольше, артерии укрепляют установкой специального металлического сетчатого трубчатого каркаса – стента.

ВАЖНО! Эффект от такой операции зависит не только от стента, но и от дальнейшего выполнения пациентом следующих правил:

1. Строгий контроль артериального давления.
 2. Отказ от вредных привычек – курения и алкоголя.
 3. Регулярное занятие лечебной физкультурой.
- При физической нагрузке улучшается кровоснабжение всех органов и систем, улучшается эмоциональное состояние, снижается вес, ускоряется послеоперационное восстановление.
4. Соблюдение принципов рационального питания:
 - ограничение соли до 3-5 г/сут (1 чайная ложка без горки);
 - ограничение животных жиров (жирная сметана, жирные сорта мяса, птицы);
 - потребление овощей и фруктов;
 - ограничение холестерина (ограничить субпродукты, яичный желток);
 - потребление растительных масел (подсолнечного, оливкового и др.).
 5. Развитие навыков противостояния стрессам, избегание конфликтных ситуаций.
 6. Строгое следование всем назначениям и рекомендациям врача, в том числе и регулярный прием лекарственных препаратов, проведение назначенного обследования.

ВАЖНО! Чтобы стент работал, в первую очередь необходим прием препаратов, препятствующих образованию тромбов: аспирин 75–100 мг/сут. пожизненно и клопидогрель 75 мг/сут. не менее 12 месяцев.

НЕОБХОДИМО ТАКЖЕ принимать статины – препараты, которые существенно

снижают смертность за счет уменьшения образования холестерина в сосудах.

7. При возобновлении боли в области сердца, в левой лопатке и руке необходимо срочно вызвать скорую помощь. В этом случае может понадобиться повторная коронарография.

Строго придерживаясь вышеуказанных рекомендаций, можно быть уверенным в улучшении качества жизни на долгое время.

Ну, а, чтобы всем нам как можно дольше не понадобился тромболитический или стентирование, необходимо осознавать факторы риска развития сердечно-сосудистых заболеваний и принимать меры к их раннему выявлению.

Для этого необходимо проходить диспансеризацию 1 раз в три года, о которой вам напоминают страховые представители страховой компании, выдавшей полис ОМС.

21, 24, 27, 30, 33, 36, 39, 42, 45, 48, 51, 54, 57, 60, 63, 66, 69, 72, 75, 78, 81, 84, 87, 90, 93, 96, 99 – это возраст для прохождения диспансеризации взрослого населения в поликлинике, к которой прикреплен пациент на медицинское обслуживание. Узнать к какой поликлинике Вы прикреплены можно по телефону, указанному на вашем полисе ОМС.

В профилактике сердечно-сосудистых заболеваний ТАКЖЕ ВАЖНЫ:

1. Контроль массы тела (дробное питание, ограничение сладкого, соленого, жирного, спиртного, газированных напитков, не ешьте на ночь);
2. Контроль артериального давления (исключить коктейли-энергетики, ведение дневника АД; измерение АД утром и вечером, при необходимости чаще);
3. Сокращение потребления соли;
4. Контроль сахара в крови;
5. Соблюдение гиполипидемической диеты с добавлением в рацион рыбьего жира и растительных масел;
6. Уход от стрессов;
7. Прием витаминов и микроэлементов.

Рецепты народной медицины

Рецепты народной медицины годятся и для комплексного лечения. подручные средства, продукты помогут в решении ваших проблем со здоровьем.

1. Если вы ошпарились кипятком, сразу же посыпьте место ожога питьевой содой и смочите водой.
- В течение часа делайте так несколько раз. Пузыри засохнут сами по себе, краснота уйдет через 15–20 минут.
2. От трещин на пятках. Перед сном, вымыв ноги, натрите пятки хозяйственным мылом и не смывайте до утра. Через 3–4 дня пятки станут гладкими.
3. Если у вашего ребёнка началось носовое кровотечение, дайте ему съесть ложку сахара, не запивая водой.
- Маленьким детям достаточно ч. л., а 6-ти или 7-летним – 1 ст. л.

НА ВСЕ СЛУЧАИ ЖИЗНИ

4. Свело ногу судорогой? Укусите до боли мизинец на руке. Иногда достаточно потянуть на себя пальцы ног – и судороги прекратятся.
5. Если вас мучает ревматизм, боли в пояснице, попарьтесь в бане веником из крапивы.
6. Кровяное давление можно снизить с помощью воды. Пейте её маленькими глотками через каждые 5 минут. Достаточно 30 минут, чтобы давление нормализовалось.
7. Если губы потрескались, в уголках образовались ранки, натрите яблоко, смешайте с ч. л. сливочного масла или сметаны и нанесите на губы на 15 минут. Маска смягчит губы, залечит трещины.
8. Если болит горло, съешьте, медленно рассасывая, плитку тёмного шоколада. Боль уменьшится.
9. При миоме, фибромиоме, мастопатии полезно каждый день жевать или сосать, как леденец, кусочек прополиса.

- Курс – 1–2 месяца.
10. Если заложен нос, кончиком (не подушечкой) среднего пальца обстучите крыльях носа, гайморовы и лобные пазухи. Часто такой массаж моментально снимает отёк слизистой, и нос сразу начинает дышать.
 - Периодически при необходимости массируйте. Не откаивайтесь, если эффекта не достигнете сразу. Значит, ваша слизистая страдает давно.
 - Массаж хорошо помогает на фоне проводимого лорврачом лечения.
 11. Витилиго лечат, прикладывая к больным местам салфетку, густо смазанную речной ряской.
 12. При дизентерии пейте сок, выжатый из свежих плодов рябины – по 50 г 2–3 раза в день за полчаса до еды.
 13. Чтобы снять раздражительность, возбуждённое состояние, стоит набрать в рот мятный чай.
 14. При болях в копчике

помогает настойка валерианы. Смочите настойкой хлопчатобумажную тряпочку и положите на копчик. Сверху накройте целлофаном, утеплите, зафиксируйте повязкой и держите всю ночь.

15. Сохранению хорошего зрения помогает увлажнение. Нужно просто чаще моргать, тогда глазное яблоко будет смачиваться слезной жидкостью.

Дополнительно увлажняйте глаза некрепким чаем или настоем цветков василька полевого (ч. л. на стакан кипятка).

16. При пониженном давлении полезно подержать на языке разбавленный водой лимонный сок.

ЛЮБЛЮ РУССКИЙ ЯЗЫК!

Вроде набор букв и их порядком один и тот же, а смысл разный!

Иди ко мне — и дико мне. Пока лечилась — покалечилась. Мы же на ты — мы женаты. Ты жеребенок — ты же ребенок. Несуразные вещи — несу разные вещи. Ему же надо будет — ему жена добудет. Надо ждать — надо ж дать

Русский язык очень сложен... Например, «Охрана» и «Защита» — это синонимы, а «Правоохранительные» органы и «Правозащитные» — антонимы.

Странный русский язык: «бесчеловечно» и «безлюдно» — не синонимы. И только в русском языке есть предложение состоящее из трех букв : «Э, а я?»

ОТ ЫЙЫН 1 КҮНҮТТЭН — «МЕРКУРИЙ» ТИҢИГИНЭН

РФ тыа хаһаайыстыбатын министриэристибэтэ 2019 сыл муус устар ый 15 күнүгэр 193, 194 уонна 195 нүөмэрдээх бирикээстэри таһаарбыта, бу бирикээстэр электроннай бэтэринээринэй сертификацияны ааһыахтаах тыа хаһаайыстыбатын бородууксуйатыгар уларытыгы киллэрэллэр. Бирикээстэр юстиция министриэристибэтэтигэр 2019 сыл муус устар 29 күнүгэр регистрацияламмыттар.

Бэлэм ас-үөл «Меркурийга» көһүүтэ икки сүһүөбүнэн барар. Ол курдук, бу сыл от ыйын 1 күнүттэн бэтэринээринэй арыаллыыр докумуоннар бэлэм үүттэн оноһуллубут бородууксуйа суруллар буолаллар, онно кириллэр ынах арыыта, сыр араас көрүнгө барыта (бытаргытыллыбыт сыр, бороһуок сыр, уулунарылыбыт уонна күөх сыр), балыктан уонна эттэн оноһуллубут хансырбалар уонна бэлэм бородууксуйа.

Онтон 2019 сыл сэтинньи 1 күнүттэн иккис сүһүөх сабалар, бу күнтэн ыла «Меркурийга» кирилэр буолар:

- пастеризованнай, ультрапастеризованнай, стерилизованнай, үрдүк температура дьайыытын ааспыт, промышленнай ньыаманан оноһуллубут уонна атыылаһааччыга диэн хааламмыт иһэр үүт;

- промышленнай ньыаманан оноһуллубут уонна атыылаһааччыга диэн хааламмыт аһыгытыллыбыт үүт бородууксуйата;

- мороженой (манна кирибэт мороженой сүрүн састааба отонтон, фрукталартан уонна синиллэр муустан турар буоллабына).

Билигин тыа хаһаайыстыбатын бородууксуйатыттан оноһуллубут бэлэм ас-үөл ветеринарнай сертификацияны ааспат, онон бу ас хайдах оноһуллан тахсара улахан хонтуруолу барбат. Сүрүннээн үүттэн оноһуллубут бэлэм бородууксуйа бэтэринээринэй сертификация оноһуллубата дьиксиниини үөскэтэр, бу

бэтэринээринэй докумуоннар бородууксуйа сокуон ирдэбиллэргэ эппиэттирин уонна киһи доруобуйатыгар куттала суоһун бигэргэтэллэр. Манна даһатан эттэххэ, үүккэ олус элбэх састаабыгар албыннааһын (фальсификация) баар буолар. Россельхознадзор 2018 сылга Арассыыа үрдүнэн үүт бородууксуйатын чинчийбитин түмүгүнэн, уопсай ахсаантан 21,6% фальсификацияламмыт диэн биллибитэ. Үүттэн оноһуллубут атыыланар таабаардартан бэсикэ састаабыгар суруллубутугар эппиэттэбэттэр.

Үүт уонна үүттэн оноһуллар бородууксуйалар «Меркурий» федеральной тиһиккэ кириллэрэ, фальсификация кыһалҕатын аһыагыах тустаах.

Улахан уларытыылар үүттэн оноһуллар бородууксуйа уонна хансырбалар ас дистрибутордарыгар, хансырба собуоттарыгар буолуохтара. Бу тэрилтэлэр «Меркурий» тиһиккэ саҥа үлэлиэхтээхтэр.

Аты-эргизин уонна үүт онорон таһаарар тэрилтэлэр бэтэринээринэй арыаллыыр докумуоннары сорох бородууксуйаларыгар уруккуттан онорор буоланнар, улахан уларытыыга ылларыа суохтаахтар, кинилэргэ суруллар докумуоннар ахсааннара эрэ элбиэр.

Санатан эттэххэ, электроннай бэтэринээринэй арыаллыыр докумуоннарга көһүү 2018 сыл от ыйын 1 күнүгэр буолбута. Билигин туругунан 5 ый иһигэр республикабытыгар уопсайа 465 666 электроннай докумуон оноһуллубут (ый аайы ортотунан 93 тыһыынча кэринэ). Былырынныгы 5 ыйы кытта тэҥнээн көрдөххө, быһыл 4 төгүл элбэх докумуоннар суруллубуттар.

Тамара УАРОВА, Россельхознадзор Саха сиринээҕи салаатын транспорга РФ судаарыстыбаннай границатыгар бэтэринээринэй пограничнай хонтуруолу бытар отдел салаааччыта

ОШТРАФОВАН ЛЖЕ-СВИДЕТЕЛЬ

В сентябре 2018 года Намским районным судом вынесен приговор в отношении ранее судимого Д., обвиняемого в краже. Одним из доказательств вины данного лица являлись показания, данные на предварительном следствии потерпевшим.

Между тем, в ходе судебного заседания потерпевший с целью искажения обстоятельств, имеющих доказательственное значение для установления истины по делу, обусловленной желанием способствовать освобождению подсудимого от уголовной ответственности, изменил свои ранее данные показания и дал суду ложные пояснения, утверждая, что сам отдал имущество подсудимому на хранение.

К этим показаниям потерпевшего суд отнесся критически и расценил их как желание помочь подсудимому избежать наказания.

После вступления приговора суда в законную силу, материалы в отношении потерпевшего Б. прокуратурой района направлены в следственное отделение ОМВД РФ по Намскому району для рассмотрения вопроса об уголовном преследовании, по результатам рассмотрения которого возбуждено уголовное дело по признакам преступления, предусмотренного ч. 1 ст. 307 УК РФ (заведомо ложные показания потерпевшего в суде).

В ходе предварительного следствия мужчина полностью признал вину и пояснил, что дал в суде ложные показания, желая помочь Д. избежать уголовной ответственности.

По результатам рассмотрения судом уголовного дела мужчине назначен судебный штраф.

ОМВД по Намскому району

«ЗАВТРА БЫЛА ВОЙНА»

Сотрудники ОМВД России по Намскому району совместно с ветеранами ОМВД России по Намскому району одними из первых поддержали Всероссийскую акцию «Завтра была война», приуроченную ко Дню памяти и скорби.

В канун трагической даты в истории нашей страны они почтили память героического поколения в сквере «Памяти погибших при исполнении гражданского, воинского, служебного долга», расположенного у здания ОМВД России по Намскому району.

Почтили память погибших в годы Великой Отечественной войны минутой молчания и зажгли «свечи памяти» знак благодарности, символа вечной памяти и скорби о героях.

Мы помним тех, кто отдал свои жизни за наше мирное небо!

СИИКЭЙ СЫМЫЫТ ТУҢАЛААХ

Сымыыт ортотугар арабаһа, үөскэбэ (зародыш) баар. Ол үөскэби тулалыыр убаһа кини аһыыр аһа (питательная среда) буолар. Ол аата үөскэх ити убаһаны аһаан, улаатан бүтүн тыһнар тыһнаах организм (чоппууска) үөскээн тахсар.

Ол аата бу сымыыт убаһаһыгар тыһнар тыһнаахха наадалаах туох баар витамин барыта 100%, туох баар наадалаах минеральный этиктэр бары 100 %, туох баар микро, макро элемент бары бааллар эбит. Холобура, унуоһа, дьардымата үөскүүрүгэр сөп буолар кальций толору баар. Ньирбэ ситимэ үөскүүрүгэр наадалаах микро-макро элементтар эмийэ бары бааллар. Ити аата сымыыт убаһаһа остурууһа көпсөнэр өлбөт Мэнэ уутугар тэҥнээх буолар.

Холобура, гидропликаһа,

буора-кырыһа суох убаһас, аһардас сүмэһин эйгэбэ оһурсуну үүннэрэллэрин курдук. Сааһырыбыт дьон кальцийдара аһыаан унуохтара кэбиррир. Манна сымыыт убаһаһа олус туһалаах буолара чуолкай. Бу ордук сааһыран эрэр кэрэ аһардарга сыһыаннаах. Эр да дьонно күүстэригэр күүс эбэрэ чуолкай буоллаҕа. Элбэх битэмийин атын, ханнык баһар ыарыһалартан көмүскүүр, иммуннай системаны күүһүрдэр.

Сиикэи сымыыты сарсыарда эрдэ кураанах куртахха, аччык искэ иһиэххэ наада. Манна кыратык сылаас ууну иһэр куртах сымыыты буһарарыгар көмөлөһүөбэ.

Уонна адьас киһэбэ хойут, утуһаары сытан сиикэи сымыыты иһиэххэ. Кыра оҕо хааһыны сиир буолла да сымыыт үрүгүн (белогун) сиэтэһин. Сымыыт үрүгэр

унуохха, тиискэ наадалаах кальций барыта баар.

Манна даһатан эттэххэ, Саха сиригэр саамай дьадаҥыларынан 12-14 тыһ. солк. хамнастаах, пенсиялаах төрүт сахалар буолабыт. Биһиги 500 солк. сыаналаах эти-арыны атыылаһан сиир кыахпыт да суох. Дьокуускайга уонна Нерюнгрига икки көтөр фабрика бааллар, кинилэр чэпчэки сыаналаах диетическай куурусаларын этин-сымыытын атыылаһаммыт тыһыммытын өлөйдөнөбүт. Онтон атын килиэби кытта уунан эрэ олоруох этибит.

Кинилэр биһигини хоргутууттан быһаан олороллор диэн аһаҕастык билиниэһин. Бу икки көтөр фабрикаларыгар барҕа махтал буоллун, өссө да үчүгэйдүк үлэли-хамны олордуннар.

Михаил ТИМОФЕЕВ, Амма

К вниманию граждан!

ОБ ОТВЕТСТВЕННОСТИ И ОПЛАТЕ АДМИНИСТРАТИВНЫХ ШТРАФОВ

Отдел МВД России по Намскому району информирует о том, что административный штраф должен быть уплачен лицом, привлеченным к административной ответственности, не позднее шестидесяти дней со дня вступления постановления о наложении административного штрафа в законную силу, либо со дня истечения срока отсрочки или срока рассрочки, предусмотренных статьей 31.5 КоАП РФ (ч. 1 ст. 32.2 КоАП РФ).

В случае, если административный штраф не уплачен в установленный срок (60 дней с момента вступления в законную силу постановления), постановление о наложении административного штрафа с отметкой о его неуплате направляется (в течение 10 суток) судебному приставу-исполнителю для исполнения в порядке, предусмотренном федеральным законодательством.

Одновременно, составляется протокол об административном правонарушении, предусмотренном частью 1 статьи 20.25 КоАП РФ, в отношении лица, не уплатившего административный штраф, направляется на рассмотрение в суд.

Протокол по делу об административном правонарушении по части 1 статьи 20.25, в отношении лица, не уплатившего административный штраф по делу об административном правонарушении, рассмотренному судьей, составляет судебный пристав-исполнитель (ч. 5 ст. 32.2).

Неуплата штрафа в срок влечет наложение административного штрафа в двукратном размере суммы неуплаченного административного штрафа, но не менее одной тысячи рублей, либо административный арест на срок до пятнадцати суток, либо обязательные работы на срок до пятидесяти часов (ч. 1 ст. 20.25 КоАП РФ).

По вопросам в получении квитанции об оплате административного штрафа просим обратиться в отдел МВД России по Намскому району, после получения квитанции через QR – штрих код, имеющийся в самой квитанции производителе оплаты через приложения Сбербанк Онлайн установленный на вашем телефоне, либо через терминалы офисов «Сбербанка России».

По всем вопросам об оплате административных штрафов можете обратиться по контактному номеру: 8-999-949-05-78

ВСТРЕЧА В МУЗЕЕ ОМВД

В ОМВД России по Намскому району организована встреча с отрядом «Вежа» и «Гигабайт» ЛОУ «ХХ1» МБОУ НСОШ №2.

Началась встреча с экскурсии, ребята посетили музей, в котором хранятся экспонаты, рассказывающие об истории развития ОМВД России по Намскому району, посмотрели династию сотрудников органов внутренних дел, нагрудных знаков, исторических фотографий, предметов, документов, доску почета.

После интересных бесед начальник тыла подполковник внутренней службы Иван Систирович Алексеев продемонстрировал образцы современного вооружения и рассказал об их тактико-технических характеристиках. Ребята с интересом посмотрели боевое стрелковое оружие.

Участники отряда поблагодарили руководство и сотрудников за полученную информацию. В завершение встречи дети сфотографировались на память.

Начальник отдела подполковник полиции И.М. Емельянов

0,4%
в день*

КАССА
ВЗАИМОПОМОЩИ

ЗАЙМЫ

с. Намцы, ул. И. Винокурова, 3/1
8 (984) 100-20-71

* Займы на условиях «День рождения», «Новый заемщик» предоставляются наличными денежными средствами на срок 32 дня. Гражданин РФ в возрасте от 18 лет. Размер займа составляет от 1 тыс. руб. до 30 тыс. руб., при первом обращении от 1 тыс. руб. до 10 тыс. руб. При обращении в месяц дня рождения заемщика или при первом обращении в организацию процентная ставка с 1 по 10 день пользования займом составляет 0,4% в день (146% годовых), с 11 дня пользования займом процентная ставка составляет 1% в день (365% годовых); для пенсионеров по старости и выслуг лет 0,7% в день (255,5% годовых). Досрочный возврат займа осуществляется в соответствии со ст. 809 ГК РФ. Займы предоставляются ООО МКК «КВ Деньги Людям» ОГРН 1142907000037 (зарегистрировано в реестре МФО 651403111005137 от 20.05.2014 г.). Сайт www.creditcassa-march.ru.

БИЛЭРИИЛЭР

РЕШЕНИЕ N 11 от 01 июля 2019 г.

1. Установить особый противопожарный режим на территории МО «Намский улус» с 01 июля 2019 г.

2. Главам МО поселений:

2.1. На соответствующих территориях установить особый противопожарный режим в соответствии с настоящим протоколом КЧС и ОПБ МО «Намский улус» Решением N11.

2.2. Согласно мобилизационным планам подготовить в готовность все силы и средства.

2.3. В случае необходимости организовать работу по мобилизации людей и техники согласно мобилизационным планам.

2.4. По требованию пожарной безопасности ограничить посещение граждан в лесной массив.

2.5. Организовать дополнительное патрулирование и информировать население о лесопожарной обстановке и о соблюдении правил пожарной безопасности.

3. Руководителю Намского лесничества (Жирков М.С.), директору Намского филиала ГАУ «Якутлесресурс» Захарову Г.В.:

3.1. В соответствии с Планом тушения лесных пожаров на территории МО «Намский улус» в 2019 г. принять меры по термической точке, обнаруженного через систему ИСДМ в зоне контроля лесных пожаров «К-1878».

4. Главному специалисту по ГО и ЧС (Монастырев Н.В.) направить письмо в адрес Комиссии по предупреждению и ликвидации чрезвычайных ситуаций и обеспечению пожарной безопасности РС(Я), о принятии со-

ответствующих мер по термической точке обнаруженного через систему ИСДМ в зоне контроля лесных пожаров «К-1878».

5. ЕДДС МО «Намский улус» (Ипполитов Р.Е.):

5.1. В ОДС ЦУКС МЧС России по РС(Я) и заинтересованным организациям Намского улуса предоставить оперативную сводку по лесопожарной обстановке на территории МО «Намский улус».

5.2. Организовать взаимодействие, сбор и обобщение информации о складывающейся обстановке.

6. Патрульно-контрольной группе, начальнику ОНД по Намскому району Сидорову С.В., Начальнику ОМВД России по Намскому району Емельянову И.М., руководителю ГКУ «Намское лесничество Жиркову М.С., согласно распоряжения главы улуса от 24.05.2018 г. N69-п «О внесении дополнений в постановление главы улуса «О создании маневренного, патрульно-маневренных и патрульных групп на территории МО «Намский улус» от 28.03.2017 года N01-43-п», в случае возникновения лесного пожара организовать соответствующие работы.

7. Оперативному штабу по борьбе с лесными пожарами МО «Намский улус» (Сергучев П.П.) в случае возникновения угрозы ЧС в лесах на территории МО «Намский улус» принимать все соответствующие меры по предупреждению и ликвидации ЧС.

Председатель улусной комиссии по предупреждению и ликвидации ЧС и обеспечению пожарной безопасности Ю.И. Слепцов

ООО «Правоохранительный центр» юридические услуги по возврату водительских удостоверений. Досрочно. По амнистии. Официально. В судебном порядке. Тел.: 8-800-551-80-02.

ООО «Уйгу» продает бетон и цементно-песчаный раствор любых марок от В-3,5 до В-25 согласно ГОСТ с доставкой.

Заливаем идеальные ленточные бетонные фундаменты любых размеров согласно ГОСТ.

Тел. 89141056350 (звонить в рабочее время с 9 до 18 ч.)

Нам сэл. биир хостоох, толору хааччыллылаах квартира атыылаахам, маннайгы, иккис этээстэн.

Билсэр тел.: 89241708830

ОПЛАЧИВАЙТЕ ГОСПОШЛИНЫ СО СКИДКОЙ 30% НА ГОСУСЛУГАХ

На портале можно оплатить госпошлину по услугам «Получение загранпаспорта» и «Паспорт гражданина РФ» со скидкой 30%, на портале реализована возможность электронной оплаты госпошлин для услуг:

- получение загранпаспорта старого и нового образца;

- паспорт гражданина.

Чтобы получить скидку:

- подайте заявление на услугу через портал gosuslugi.ru.

- дождитесь, когда ведомство в Личном кабинете выставит счет на оплату государственной пошлины по вашему заявлению, и опла-

тите его. - выберите безналичный способ для оплаты госпошлины:

1. банковская карта; 2. электронный кошелек; 3. мобильный телефон.

Если условия соблюдены, то вы получаете скидку на оплату госпошлины.

Оплачивать госпошлины со скидкой можно до 1 января 2021 года — Статья 4 Федерального закона от 27.11.2018 № 424-ФЗ.

Обратите внимание — оплатить госпошлину со скидкой можно также через мобильное приложение Госуслуг.

КЭРИЭСТЭБИЛ

Бу сыл от ыйын 17 күнүгэр ийэбит, эбэбит, хос эбэбит Мария Павловна Турантаева ыарахан ыарыттан биһиги кэккэбиттэн барбыта биир сыла буолар.

Истинник саныыр, таптыыр, ахтар киһибиит Мария Павловна Бүлүү Балаҕаччатыгар от ыйын 6 күнүгэр 1940 с. Михайловтар дьиэ кэргэнигэр иккис оҕонун күн сириин көрбүтэ. 1941 с. дьоно Эдьигээнгэ көспүттэрэ, оҕо сааһа онно ааспыт. Оскуолаҕа үөрэнэр сылларыгар активист, спортсменка этэ. Доҕотторун ортолоругар куруутун инники кэккэҕэ сылдьара, холобур буолара, барыларын түмэрэ. Бииргэ үөрэммит оҕолорун кытта олоҕун тухары сибээс-

тэһэ, алтыһа сылдьара. 1961 с. оскуоланы бүтэрэн, ЯПУ-1 үөрэнэ киирбитэ. 1963 с. Нам Уэдэйин оскуолатыгар алын кылаас учууталынан уонна пионер баһаатайынан үлэлээбитэ. 1964 с. олоҕун аргыһын Николай Семенович Турантаевтың көрсөн ыал буолбута. Аҕабыт Уус-Алдан Чарангыттан төрүттээх. Партизанна селсовет исполкомун председателинэн үлэлээбитэ. Үс ул оҕо төрөтөн, дьоллоохтук олонорон иһэн, аҕабыт эмискэ ыалдьан, олохтон туораан, 1983 с. Мария Павловна оҕдообо хаалбыта. Биһиги ийэбит онтон уолуйбакка, күүстээх санаа-

лаах, оҕолоругар тирэх буолан, атахтарыгар туруорбута.

1966 с. Хомуस्ताх, 1968 с. Хамаҕатта, 1971 с. Бөтүң оскуолаларыгар история учууталынан үлэлээбитэ. Онтон 1976 с. Партизанна ананан үлэли кэлэр. Манна история учууталынан, иитэр-үөрэтэр завучунан, директорунан үтүө суобастахтык үлэлээбитэ. 1991 с. иккис кэргэниээн Н.С. Гаврильевтың олохторун холбообуттара. Уйэ-саас тухары эйэлээхтик олобуртара.

Мария Павловна нэһилиэк бастың общественнига этэ: женсоветка, ветеран советыгар, Ытык Сүбэҕэ өр сылларга үлэлээбитэ, элбэх тэрээһиннэри быһыпта. Партизан саңа оскуолата тутуларыгар элбэх сыратын уурбута. 2015 с. сана таас оскуо-

ла киирбитигэр, кини курдук дьолломмут киһи суох этэ...

Нэһилиэк уус-уран самодеятельноһун актыыбынай кыттыылааҕа. «Арчыһыттар» үңкүү коллективыгар төһүү тэрийээчи этэ, Турцияҕа, Кытайга сылдан астынан, кыайы көтөллөнөн кэлбиттэрэ, өссө да былааннара элбэх этэ да... Партизан нэһилиэгэ сайдарын туһунан элбэхтэ үлэлээбитэ-хамсаабыта, сүүрбүтэ-көппүтэ, тус кылаатын киллэбитэ. Дьонно-сэргэҕэ холобур буолан, барытыгар инники күөһүгэ сылдьара.

Мария Павловна РФ үөрэ-диритин туйгуна, педагогическай үлэ Бочуоттаах бэтэрээнэ, СӨ Бочуоттаах бэтэрээнэ, СӨ «Общество Знания» знак хаһаайына, «Учууталлар учууталлара», Нам улугу-

һун, Партизан нэһилиэгин Ытык киһитэ, элбэх махтал суругунан, бочуотунай грамоталарынан наҕараадалааһыта.

Бу орто дойдуга 78 сыл олобуртун тухары Мария Павловна көрсүө-сэмэй майгылаах, дьонно-сэргэҕэ үтүө сыһыаннаах, күүстээх санаалаах, чугас дьонгор, дьүөгэлэргэр, бар дьонгор үчүгэйинэн, үтүөнэн эрэ ахтылла туруон. Тапталаах ийэбит, эйбэс эбэбит, хос эбэбит сырдык мөссүүнүн, сылаас-истин сыһыанын өрүү өйдүү-саныы сылдьыахпыт. Олус сыаналыбыт, киэн туттабыт, үйэ-саас тухары өйбүтүгэр-санаабытыгар истинник илдэ сылдьыахпыт.

Уолаттара, кэргэнэ Николай Семенович, кийииттэрэ, сиэннэрэ, хос сиэннэрэ

Ытыктыыр күтүөлүтү Нам улугун, Арбын, Хатың Ары, Ленский нэһилиэгин Ытык киһитэ, улэ ветерана, СӨ суруйааччыларын Союлун чилиэнэ **ПОТАПОВ Юрий Васильевич-Саргын** ыарахан ыарыттан орто дойдун олоҕуттан барбытынан, оҕолоругар, сиэннэригэр, хос сиэннэригэр дириң кутурбаммытын тирээбит.

Бииргэ үлэлиир, убаастыыр коллегабытыгар Татьяна Васильевна Коржинна, чугас дьонугар, аймахтарыгар тапталаах убай, «Уэдэй нэһилиэгин» МТ депутата. СР спорт уонна физкультура туйгуна **ТАВРИЛЭВ Василий Васильевич** эмискэ ыалдьан олохтон туораабытынан, дириң кутурбаммытын тирээбит.

И.Д. Винокуров-Чабылбан аатынан Нам начальная оскуолатын коллектива **Сивцева Акулина Степановна** ыарахан ыарыттан орто дойдун олоҕуттан барбытынан, таптыыр кэргэнигэр Анастасий Афанасьевич Ощепковка, оҕолоругар Татьяна Афанасьевна, Саргылана Афанасьевна, Артём Афанасьевич, эдьийиңгэр Хамаҕатта олохтообор Клара Егоровна Сивцева, Анна оройуонугар олоһор балтыгар Ульяна Степановна Сивцева, кинилэр дьиэ кэргэттэригэр уонна чугас аймахтарыгар, добоһоттугар дириң кутурбаммытын тирээбит.

Салбантан, Дьокуускайтан, Хамаҕаттан Феврония Дмитриевна, Иннокентий, Люция Ушницкайдар **Сивцева Акулина Степановна** күн сириттэн суох буолбутунан, кутурбаммытын тирээбит.

МКДОУ «Веснянка» оҕо уһууаанын иитээччилэр Саргылана Афанасьевна Никитина, кини дьиэ кэргэнигэр, бары чугас аймахтарыгар ийэлэрэ, эбэлэрэ **Сивцева Акулина Степановна** күн сириттэн суох буолбутунан, кутурбаммытын тирээбит.

Никольская нэһилиэгин «Веснянка» оҕо уһууаанын коллектива **Сивцева Акулина Степановна** уһун, ыарахан ыарыттан олохтон туораабытынан, кэргэнигэр Анастасий Афанасьевичка, оҕолоругар, аймахтарыгар дириң кутурбаммытын тирээбит.

Салбан 8 кыл. оскуолатын 1979 с. ылуустара **Сивцева Акулина Степановна** уһун, ыарахан ыарыттан олохтон туораабытынан, кэргэнигэр Анастасий Афанасьевичка, оҕолоругар, аймахтарыгар дириң кутурбаммытын тирээбит.

Нам селотун олохтообу, ыал ийэтэ, эбэтэ **КОЛОДЕЗНИКОВА Лена Константиновна** уһун, ыарахан ыарыттан күн сириттэн барбытынан, эдьийиңгэр Татьяна, убайыгар Иванга, быраатыгар Романга, оҕолоругар Сергейга, Ларика, кинилэр дьиэ кэргэттэригэр дириң кутурбаммытын тирээбит.

Е.Р. Леонтьев, оҕолоро **Сивцева Акулина Степановна** уһун, ыарахан ыарыттан күн сириттэн барбытынан, таптыыр кэргэнигэр Анастасий Афанасьевич Ощепковка, оҕолоругар Татьяна Афанасьевна, Артём Афанасьевич, эдьийиңгэр Хамаҕатта олохтообор Клара Егоровна Сивцева, Анна оройуонугар олоһор балтыгар Ульяна Степановна Сивцева, кинилэр дьиэ кэргэттэригэр уонна чугас аймахтарыгар, добоһоттугар дириң кутурбаммытын тирээбит.

Таптыыр кэргэни, ийэбит, эбэбит, хос эбэбит, улэ, тыыл ветерана, Хатың Ары Ытык киһитэ, художественнай самодеятельность ветерана, Алпааны олохтообо **ДОРОФЕЕВА Анна Алексеевна** бу дьыл от ыйын 6 күнүгэр ыарахан ыарыттан 84 сааһыгар олохтон туораабытын, бары аймахтарытыгар, билэр дьоммутугар биллэрэбит.

Кэргэнэ, оҕолоро, сиэннэрэ, кийииттэрэ, күтүөттэрэ, хос сиэннэрэ **ДОРОФЕЕВА Анна Алексеевна** уһун, ыарахан ыарыттан күн сириттэн барбытынан, таптыыр кэргэнигэр Анастасий Афанасьевич Ощепковка, оҕолоругар, сиэннэригэр, хос сиэннэригэр, кийииттэригэр, күтүөттэригэр дириң кутурбаммытын тирээбит.

Дьокуускай куораттан балта Люция Николаевна уонна кини дьиэ кэргэнэ **ДОРОФЕЕВА Анна Алексеевна** «Эңсиэли» хаһыат редакциятын коллектива Хатың Ары Ытык киһитэ, улэ, тыыл, художественнай самодеятельность ветерана

уһун, ыарахан ыарыттан орто дойдун олоҕуттан күрэммитинэн, кэргэнигэр, «Эңсиэли» хаһыат общественнай корреспонденцигар Герасим Афанасьевич Марковка, оҕолоругар, сиэннэригэр, аймахтарыгар дириң кутурбаммытын тирээбит.

Хатың Ары Ытык киһитэ, улэ, тыыл, художественнай самодеятельность ветерана **ДОРОФЕЕВА Анна Алексеевна** уһун, ыарахан ыарыттан күн сириттэн барбытынан, кэргэнигэр Герасим Афанасьевич Марковка, оҕолоругар, сиэннэригэр, аймахтарыгар дириң кутурбаммытын тирээбит.

Убаастыыр бииргэ үөрэммит табаарыстыгыгар Герасим Афанасьевич Марковка уонна кини дьиэ кэргэнигэр ийэлэрэ, эбэлэрэ, хос эбэлэрэ, Алпааны селиэннэтин олохтообо, улэ, тыыл ветерана **ДОРОФЕЕВА Анна Алексеевна** уһун, ыарахан ыарыттан күн сириттэн барбытынан, дириң кутурбаммытын тирээбит.

Хатың Ары орто оскуолатын 1981 с. ылуупта **ДОРОФЕЕВА Анна Алексеевна** «Хатың Ары нэһилиэк» МТ дьаһалтата, нэһилиэк Сэбиэтэ, общественнона, ветераннарын Сэбиэтэ Хатың Ары нэһилиэк Бочуоттаах киһитэ, тыыл, улэ, сцена ветерана, амарах ийэ, эбэ **ДОРОФЕЕВА Анна Алексеевна** уһун, ыарахан ыарыттан күн сириттэн барбытынан, кэргэнигэр Герасим Афанасьевич Марковка, оҕолоругар, сиэннэригэр, чугас аймахтарыгар дириң кутурбаммытын тирээбит.

Уһун, ыарахан ыарыттан күн сириттэн барбытынан, кэргэнигэр Герасим Афанасьевич Марковка, оҕолоругар, сиэннэригэр, аймахтарыгар дириң кутурбаммытын тирээбит.

Уһун, ыарахан ыарыттан күн сириттэн барбытынан, кэргэнигэр Герасим Афанасьевич Марковка, оҕолоругар, сиэннэригэр, чугас аймахтарыгар дириң кутурбаммытын тирээбит.

Уһун, ыарахан ыарыттан күн сириттэн барбытынан, кэргэнигэр Герасим Афанасьевич Марковка, оҕолоругар, сиэннэригэр, чугас аймахтарыгар дириң кутурбаммытын тирээбит.

Уһун, ыарахан ыарыттан күн сириттэн барбытынан, кэргэнигэр Герасим Афанасьевич Марковка, оҕолоругар, сиэннэригэр, чугас аймахтарыгар дириң кутурбаммытын тирээбит.

Уһун, ыарахан ыарыттан күн сириттэн барбытынан, кэргэнигэр Герасим Афанасьевич Марковка, оҕолоругар, сиэннэригэр, чугас аймахтарыгар дириң кутурбаммытын тирээбит.

Уһун, ыарахан ыарыттан күн сириттэн барбытынан, кэргэнигэр Герасим Афанасьевич Марковка, оҕолоругар, сиэннэригэр, чугас аймахтарыгар дириң кутурбаммытын тирээбит.

Уһун, ыарахан ыарыттан күн сириттэн барбытынан, кэргэнигэр Герасим Афанасьевич Марковка, оҕолоругар, сиэннэригэр, чугас аймахтарыгар дириң кутурбаммытын тирээбит.

Бииргэ үөрэммит убаастыыр дьүөгэбитигэр, табаарыстыгыгар Галина Герасимовна Афанасьева, күтүөлүтүгэр Иван Захаровичка тапталаах ийэлэрэ, тыыл, улэ, сцена ветерана Хатың Ары нэһилиэк Бочуоттаах киһитэ, амарах ийэ, эбэ **ДОРОФЕЕВА Анна Алексеевна** уһун, ыарахан ыарыттан күн сириттэн барбытынан, дириң кутурбаммытын тирээбит.

Уһун, ыарахан ыарыттан күн сириттэн барбытынан, дириң кутурбаммытын тирээбит.

Уһун, ыарахан ыарыттан күн сириттэн барбытынан, дириң кутурбаммытын тирээбит.

Уһун, ыарахан ыарыттан күн сириттэн барбытынан, дириң кутурбаммытын тирээбит.

Уһун, ыарахан ыарыттан күн сириттэн барбытынан, дириң кутурбаммытын тирээбит.

Уһун, ыарахан ыарыттан күн сириттэн барбытынан, дириң кутурбаммытын тирээбит.

Уһун, ыарахан ыарыттан күн сириттэн барбытынан, дириң кутурбаммытын тирээбит.

Уһун, ыарахан ыарыттан күн сириттэн барбытынан, дириң кутурбаммытын тирээбит.

Уһун, ыарахан ыарыттан күн сириттэн барбытынан, дириң кутурбаммытын тирээбит.

Уһун, ыарахан ыарыттан күн сириттэн барбытынан, дириң кутурбаммытын тирээбит.

Уһун, ыарахан ыарыттан күн сириттэн барбытынан, дириң кутурбаммытын тирээбит.

Уһун, ыарахан ыарыттан күн сириттэн барбытынан, дириң кутурбаммытын тирээбит.

Уһун, ыарахан ыарыттан күн сириттэн барбытынан, дириң кутурбаммытын тирээбит.

Уһун, ыарахан ыарыттан күн сириттэн барбытынан, дириң кутурбаммытын тирээбит.

Күндүтүк саныыр, ахтар табаарыспыт, добоһобут **ФЕДОРОВ Александр Васильевич** уһун, ыарахан ыарыттан олохтон туораабытынан, кэргэнигэр Саргылана Афанасьевна Охлопкова, оҕолоругар, аҕатыгар, бииргэ төрөөбүттэригэр, аймахтарыгар дириң кутурбаммытын тирээбит.

Хамаҕатта орто оскуолатын 1982 с. ылуупта **ФЕДОРОВ Александр Васильевич** уһун, ыарахан ыарыттан бу күн сириттэн барбытынан, тапталаах кэргэнигэр, балтыбытыгар, эдьийиңгитигэр Саргылана Афанасьевна, оҕолоругар Викторга, Айталга, Сайынага, кийиитигэр Айынага, төрөппүт аҕатыгар Василий Васильевичка, бииргэ төрөөбүттэригэр, бары аймахтарыгар дириң кутурбаммытын биллэрэбит.

Сүтүккүтүн тэңгэ үлэстэбит. Күндү күтүөлүгү быдан дьыларга быраһай! **Намтан, Уэдэйтэн, I Хомуस्ताхтан, Дьокуускайтан, Сунтаартан Яковлевтар дьиэ кэргэттэрэ**

Күндүтүк саныыр, ахтар табаарыспыт, добоһобут **ФЕДОРОВ Александр Васильевич** уһун, ыарахан ыарыттан бу күн сириттэн барбытынан, тапталаах кэргэнигэр, балтыбытыгар, эдьийиңгитигэр Саргылана Афанасьевна, оҕолоругар Викторга, Айталга, Сайынага, кийиитигэр Айынага, төрөппүт аҕатыгар Василий Васильевичка, бииргэ төрөөбүттэригэр, бары аймахтарыгар дириң кутурбаммытын биллэрэбит.

Сүтүккүтүн тэңгэ үлэстэбит. Күндү күтүөлүгү быдан дьыларга быраһай! **Намтан, Уэдэйтэн, I Хомуस्ताхтан, Дьокуускайтан, Сунтаартан Яковлевтар дьиэ кэргэттэрэ**

Күндүтүк саныыр, ахтар табаарыспыт, добоһобут **ФЕДОРОВ Александр Васильевич** уһун, ыарахан ыарыттан бу күн сириттэн барбытынан, тапталаах кэргэнигэр, балтыбытыгар, эдьийиңгитигэр Саргылана Афанасьевна, оҕолоругар Викторга, Айталга, Сайынага, кийиитигэр Айынага, төрөппүт аҕатыгар Василий Васильевичка, бииргэ төрөөбүттэригэр, бары аймахтарыгар дириң кутурбаммытын биллэрэбит.

Сүтүккүтүн тэңгэ үлэстэбит. Күндү күтүөлүгү быдан дьыларга быраһай! **Намтан, Уэдэйтэн, I Хомуस्ताхтан, Дьокуускайтан, Сунтаартан Яковлевтар дьиэ кэргэттэрэ**

Убаастыыр бииргэ үлэлиир коллегабыт Саргылана Афанасьевна Охлопкова тапталаах кэргэнэ **ФЕДОРОВ Александр Васильевич** уһун, ыарахан ыарыттан күн сириттэн күрэммитинэн, оҕолоругар, сиэннэригэр дириң кутурбаммытын тирээбит.

Хамаҕатта «Сарыал» 1 N-дээх детсад коллектива **ФЕДОРОВ Александр Васильевич** уһун, ыарахан ыарыттан күн сириттэн барбытынан, кэргэнигэр Саргылана Афанасьевна, оҕолоругар, чугас аймахтарыгар дириң кутурбаммытын тирээбит.

Хамаҕатта нэһилиэгин олохтообо **ФЕДОРОВ Александр Васильевич** күн сириттэн барбытынан, кэргэнигэр Саргылана Афанасьевна, оҕолоругар, чугас аймахтарыгар дириң кутурбаммытын тирээбит.

Хамаҕатта саха-француз лицейин 10 кыл. оҕолоро, төрөппүттэрэ, кылаас салайааччыта **ФЕДОРОВ Александр Васильевич** уһун, ыарахан ыарыттан күн сириттэн барбытынан, кэргэнигэр Саргылана Афанасьевна, оҕолоругар, чугас аймахтарыгар дириң кутурбаммытын тирээбит.

Улэ ветерана, өр сылларга дорубуйа харыстабыл систематыгар үлэстэбит **ГЕРМАГЕНОВА Галина Константиновна** уһун, ыарахан ыарыттан олохтон туораабытынан, уолугар Валерий Валентиновичка, оҕолоругар, сиэннэригэр, чугас дьонугар дириң кутурбаммытын тирээбит.

«Партизан нэһилиэгэ» МТ, общественнона **ФЕДОРОВ Александр Васильевич** уһун, ыарахан ыарыттан күн сириттэн барбытынан, кэргэнигэр Саргылана Афанасьевна, аҕатыгар Василий Васильевичка, оҕолоругар, чугас дьонугар дириң кутурбаммытын тирээбит.

«Хамаҕатта нэһилиэгэ» МТ дьаһалтата, общественность **ФЕДОРОВ Александр Васильевич** уһун, ыарахан ыарыттан күн сириттэн барбытынан, кэргэнигэр Саргылана Афанасьевна, аҕатыгар Василий Васильевичка, оҕолоругар, чугас дьонугар дириң кутурбаммытын тирээбит.

С.Губокин прискробием извещею о смерти 8 июля 2019 г. после тяжелой продолжительной болезни нашей матери, сестры, тети, ветерана труда **ГУЗЕНКО Альбины Иннокентьевны.**

Улусный комитет профсоюза образования и коллектив детского сада N 3 «Кэнчээри» выражают глубокое соболезнование родным и близким по поводу кончины ветерана труда и тыла **ГУЗЕНКО Альбины Иннокентьевны.**

Таптыыр кэргэни, аҕабыт Хатың Ары нэһилиэгиттэн төрүттээх, Дьокуускай куорат олохтообо **ЧЕПАЛОВ Николай Петрович** бу дьыл от ыйын 8 күнүгэр эмискэ ыалдьан олохтон туораабытын бары аймахтарытыгар, билэр дьоммутугар куруутунан туран иһиниңэрэбит.

Кэргэнэ, уолаттара, кийиитэ **ЧЕПАЛОВ Николай Петрович** таптыыр кыспар, бииргэ төрөөбүт балтыбар, эдьийиңгитигэр Мария Николаевна Чепалова уонна оҕолоругар тапталаах аҕалара **ЧЕПАЛОВ Николай Петрович** соһуччу күн сиригэр суох буолбутунан, дириң кутурбаммытын тирээбит.

Ийэтэ Егерина Афанасьевна Дьяконова, эдьийэ, балтылара, биллэртэрэ. **ЧЕПАЛОВ Николай Петрович** таптыыр улум, бииргэ төрөөбүт убайым **ЧЕПАЛОВ Николай Петрович** эмискэ ыалдьан олохтон туораабытынан, кийиипитигэр Мария, сиэннэригэр дириң кутурбаммытын тирээбит.

Хатырык ийэтэ Людмила Николаевна Попова, быраата Архип Петрович уонна кини дьиэ кэргэнэ. **ЧЕПАЛОВ Николай Петрович** бииргэ үөрэммит добоһот

А вы знали, что ...?

- Самая большая снежинка была зарегистрирована в штате Монтана, США в 1887 году, и была 36 см шириной.
- Если у беременной женщины есть повреждение какого-либо органа, ребенок в ее чреве передает свои стволовые клетки, чтобы помочь восстановить этот орган.
- Хрусталик человеческого глаза – единственный орган, не меняющий размера в течение жизни человека.
- Если бы 33 миллиона человек взяли за руки, то они охватили бы весь экватор.
- «Мгновение» - научное название в 1/100-й доли секунды.
- Бананы — единственный фрукт, на который нет аллергии даже у младенцев.
- Точно так же, как и у всех людей разные отпечатки пальцев, у них разные отпечатки языка.
- Блоха может подпрыгнуть на высоту в 200 раз больше ее собственного роста. Это эквивалентно человеку, запрыгивающему на 100-этажный небоскреб.

Ответы на сканворд от №26

			Т	Р	У	Ж	Е	Н	И	К	Т
					Ж			А			Р
Н					И	З	О	Б	И	Л	И
А					М			А			З
Р					К	О	С	Т	Я	К	В
К	У	Т	И	Л	А			И	Р		О
О			Д					М		А	М
Т	А	П	И	Р		Ф	А	У	Н	А	
И			О			Р			Г	Р	А
К	У	С	Т			С	У	М	Р	А	К
						Р	К			Е	С
Г	У	З	К	А		Т		К	И	Р	З
							С	Б	Ы	Т	
Г	Е	К	Т	А	Р		Р				Т
							О	И	Е		Н
							Р	А	С		И
							Л	И	В	Р	К
								К	А	Р	Л
											К

КРОССВОРД

По горизонтали: 1. Уход, уплывание средств 2. Африканский жираф 3. Приправа в банке с солеными огурцами 4. Побег текущего года плодового дерева 5. Азартная игра 6. Парадный вход в Рай 7. Центральная часть колеса 8. Вид рукоделия 9. Промежуток времени в боксе 10. Искусственное возвышение из земли 11. Вздор, бессмыслица 12. Опора для устройства кровли 13. Органическое удобрение 14. Легкая настороженность 15. Ночной цветок 16. Лицевая часть листа 17. Военный строй 18. Финансовая проверка 19. Духовой музыкальный инструмент 20. Персонаж романа Горького «Мать» 21. Знахарь, лечащий лошадей 22. Неорганизованная масса народа 23. Родственное пчеле насекомое 24. Опорная часть стола.

По вертикали: 25. Движение вниз 26. Луценое просо 10. То же, что внутренности 28. Возвышение для выступлений 29. Нарушение целостности кости 30. Конечный отдел ноги человека 31. Слова, одинаково звучащие 32. Хранилище для травяного запаса 33. Действие, имеющее целью найти ч.-л. 3. Предметы обихода 35. Известный лидер Палестинской автономии 36. Основа железобетонных сооружений 37. Враг во время «сухого закона» 38. Истина, что у каждого своя 15. Дверца в окне 40. Пища, пропитание 41. Знаменитый полуразрушенный греческий амфитеатр 42. Роман В. Скотта 43. Откорм скота на пастбищах 44. Процесс принятия пищи 45. Род корзины 46. Сочный плод растений 47. Состязание марафонцев 48. Нерешительный человек (разг.)

Ответы на кроссворд от №26

По горизонтали: 1. АРЕАЛ 2. КАННЫ 3. ЦЕДРА 4. РУССКИЙ 5. РЕЛИГИЯ 6. ТАБЛО 7. КОВРИГА 8. МАКРАМЕ 9. ТЕТКА 10. СТЕНКА 11. ТАНТАЛ 12. ОБЩЕСТВО 13. ПРИСЛУГА 14. АРАМИС 15. ЛАЦКАН 16. ТВАРЬ 17. СИДЕЛКА 18. ДАНТИСТ 19. РУЧЕЙ 20. КУСАЧКИ 21. НАВОДКА 22. КОНКА 23. ШАВКА 24. МАРАТ

По вертикали: 25. БРЮКИ 26. УСИКИ 10. САБЗА 28. РАССВЕТ 29. РЕДИСКА 30. ЕРЕМА 31. АУКЦИОН 32. МАЛЬЧИК 33. КИТАЙ 3. ЦИ-ТАТА 35. СТАРИК 36. УДОБСТВО 37. РЖАВЧИНА 38. АРОМАТ 15. ЛЬДИНА 40. АФИНА 41. АРЛЕКИН 42. ЦИНОВКА 43. ТАЛЬК 44. НАГ-РАДА 45. АРИ-АДНА 46. ЛОГИН 47. МЯТЕЖ 48. ОТКАТ

Кылаабынай редактор В.Г. КАСЬЯНОВ
ОТДЕЛЛАР:
 редакторы солбуйааччы — 41332,
 хаһыаты таңгы — 41332,
 бухгалтерия — 41141,
 факс — 41141.

Тэрийэн таһаарааччылар: СР Правительствота, «Нам улууһун «Энсиэли» хаһыат редакцията» автономнай учреждение. Сибээс, информационнай технологиялар уонна маассабай коммуникациялар эйгэлэригэр кэтээн көрүүгэ Федеральной сулуусуна СР управлениетыгар 2012 с. олунньу 7 күнүгэр регистрацияламмыт нүөмэрэ — **ПИ №ТУ14-0216**.

Сурукка ааккытын-суолгутун, үлэтитин, дьиэбит аадырыһын чопчу ыйын. Редакцияга киирбит суруктар төннөрүлүбэттэр. **Автор этэрэ хаһыат санаатынын мэлдьи биир буолбат.**

«ЭНСИЭЛИ» - Нам улууһун хаһыата.
Редакция, издатель аадырыһа: 678380, СР, Нам улууһа, Нам сэлэ, Ст. Платонова уул, 1/2 корп.
Типография аадырыһа: Дьокуускай к., Виллойскай переулук, 20
E-mail: Namtsy41141@mail.ru

Хаһыат «Якутия» медиа-холдинг АУо типографиятыгар бэчээттэннэ.
Аадырыһа:
 Дьокуускай к., Виллойскай переулук, 20
 Формата А3. Кээмэйэ 3,0 бэчээт. лиис
Көңүл сыананан атылланар
Индексэ — Р0005. Тираһа — 362 экз.
 Бэчээкэ илии баттанытын графига —
 12:00 ч. 09.07.2019 с.
 Бэчээкэ илии баттанна — 11:20 ч. 09.07.2019 с.